

Mladika

7-93

ARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

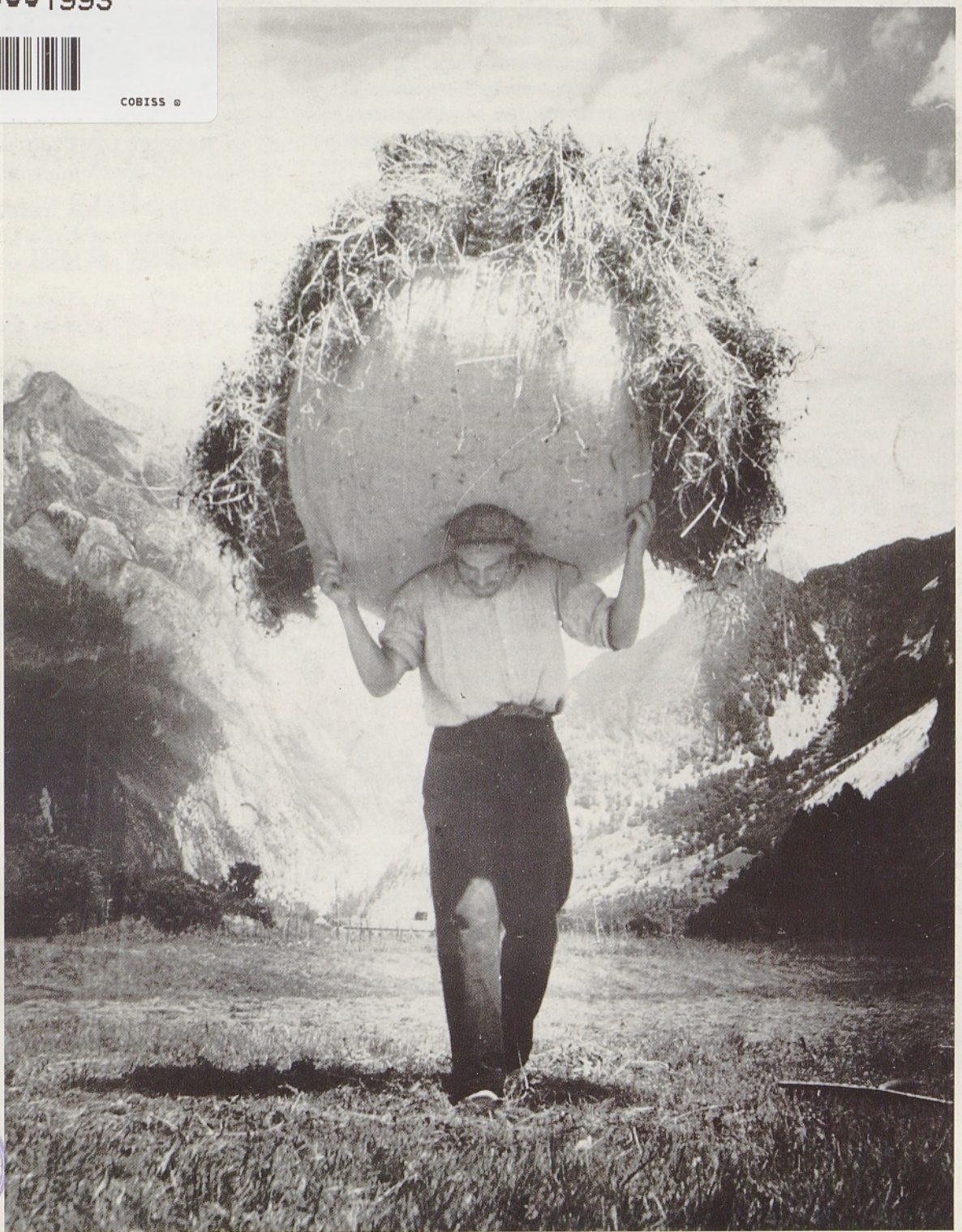
7
117 986 1993

04577,7

COBISS ©

september 1993 L. 3000
settembre 1993

MLADIKA 7

IZHAJA DESETKRAT V LETU
LETO XXXVII. 1993

KAZALO

Nova povezovanja	161
Franjo Frančič: Ljubezni	162
Irena Žerjal: Pesmi	163
Ivan Žerjal: Po Dragi 93	164
Slovenci za danes: dr. Jošt Žabkar	166
Mogoče vas bo zanimalo vedeti, da...	173
Brane Senegačnik: Pesmi	173
Saša Martelanc: Habent sua fata libelli	174
Pod črto	176
Iz arhivov in predalov: Tomaž Simčič: Slovenščina v Trstu 1848	178
Zaznamki	179
Zora Tavčar: Misijonska obzorja 4/93	181
Jože Cukale: Sporočilo	182
Pavle Merku: In memoriam Dragotin Cvetko	182
Antena	183
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Vinko Beličič; Ivan Burnik Legiša; Jakob Renko)	189
Ocene: Temelji za praktično slovnico rezijansčijne (Mar- tin Jevnikar); Beneški bie- nale (Magda Jevnikar)	191
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Za smeh	
Priloga: RAST 82-93	

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 30.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Sloveni-
jo 30.000 lir ali enakovreden zne-
sek v drugih valutah. Druge države
37.000 lir (ali enakovreden znesek v
tuji valuti), po letalski pošti 48.000 lir.

Tisk in fotostavek:
»graphart«, Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

ODZIV NA PISANJE GOSPE BREDE PAHOR O LETOŠNJI DRAGI V PRIMORSKEM DNEVNIKU

Mnenje navadnega obiskovalca Drage.
Barkovlje 8.9.1993

Ne zaradi polemike, samo da opozo-
rim g. Bredo Pahor na nekatere stvari, ki
so ji mogoče ušle.

Zakaj nelagodnost in zadrega organi-
zatorjev letošnje Drage?

Dolgoletne želje, prizadevanja in lah-
ko rečemo tudi napovedi Drage, so se
končno uresničile, torej Draga in njeni or-
ganizatorji so se znašli pravzaprav na stra-
ni zmagovalcev, tako da o kakšni zadre-
gi nima smisla govoriti.

Uresničilo se je marsikaj, kar je bilo v
Dragi napovedanega, a ne vse, ne vse ti-
sto, kar je bilo pričakovati; delo, ki se je
tako lepo začelo, je ostalo nedokončano.
Po dveh letih čakanja in upanja je stvar
obtičala na mrtvem tiru.

Slovenija, ki je doživela nekrvavo re-
volucijo (brez streljanja, obešanja, razse-
ljevanja itd.), je postala samostojna drža-
va, a kljub temu ima še vedno na klju-
čnih položajih ljudi prejšnjega režima, ki
seveda upravljajo državo še po starem ko-
pitu. Iz te strani prihaja skrb in bojazen or-
ganizatorjev in udeležencev Drage.

Obe spomenici prebrani udeležencem
Drage govorita dovolj čisto in jasno: skrb
za šolstvo, sodstvo, gospodarstvo in še
marsikaj. Tako vidimo, da Draga ni še iz-
črpala svoje naloge.

Pravite, da ste malokrat bili prisotni v
Dragi. Nič čudnega, saj ni bila Draga do-
bro zapisana pri nekaterih krogih, šele
zadnja leta opažamo na njej nove obraze
in prav je tako, ker Draga in vsi tisti, ki jo
obiskujejo, so za prepričevanje ljudi.

Letos pa smo le slišali nekaj novega:
Draga naj postane zbirališče vseh nas. Če-
mu? Ali ni to Draga že zdaj? Ali niso vra-
ta odprta vsem na stežaj in vsakomur je

dovoljeno, da pove, kar ga žuli? Dovolj da
se drži tematike tistega dne in je uslišan.

Naj Draga le ostane to, kar je bila do
zdaj: kraj, kjer si ljudje izmenjajo misli,
takšne ali drugačne, in zbirališče ljudi, ki
s prstom pokažejo, kje se dogaja krivica.

S spoštovanjem:

Aleksander Furlan

Slovenska
družina
ima
na mizi
mladiko

PISMO IZ MELBOURNA

Spoštovani zavedni Slovenci!
Iskrena hvala za Mladiko, ki mi jo po-
šiljate že več časa.

Lepo revijo sem pokazala neštetim
družinam, na žalost brez uspeha... Nobe-
nega naročnika.

Ljudje nočejo priznati, da razumejo
slovensko, čeprav jih je rodila slovenska
mati.

Moje srce je žalostno, ker se je tisto
nepopisno veselje po samostojni Slove-
niji spremenilo v žalost. Pod Avstrijo in
pod Italijo kljub strašnemu zatiranju je na
Primorskem slovenski jezik ostal.

Pozdrav Marcela Bole
Melbourne, 4.8.1993

SLIKA NA PLATNICI: »Po košnji na Bov-
škem« (foto Vlastja).

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Albert Miklavec, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Breda Susič, Lojze Škerl in člani uredniškega odbora.

Nova povezovanja

Po spomladanskem volilnem šoku smo manjšinci s svojim samostojnim političnim zastopstvom ostali kot športniki, ki sicer izpeljejo tekmovanje do konca, toda ne dobijo za to nobene nagrade. Res je, da prvo pravilo v športu nalaga udeležencem dolžnost nastopati, toda obstajati mora možnost vsaj delnega zadoščenja. Če te pa številke že vnaprej brezobzirno in kruto obsodijo, da boš vedno samo zadnji in da te ne bo omenila niti najbolj dobrohotna kronika, postane vsako tako nastopanje mučno in stresantno. Če to velja v športu, ki je igra, je toliko bolj res za nastopanje v svetu politike, kjer zadeve postanejo kaj hitro naravnost dramatične.

Rezultati junijskih volitev nas niso presenetili: pričakovali smo jih in se jih bali, ker so nas pokopali novi volilni zakoni, čeprav smo povečali število naših glasov. Nove zakone in pravila pa so skuhale tiste stranke, ki so si zamislile primeren mehanizem, da bi se ob kritičnem trenutku rešile in ohranile svojo dolgoletno vlogo na račun majhnih strank. Zdaj se jim ta nakana vrača kot boomerang, toda zakon je tu in ne moremo ga zamolčati.

Kaj storiti? Lahko bi se požvižgali, se pojavili na volitvah kot po starem ter se pripravili, da umremo stoje. To bi bilo dostojno, morda celo junaško, toda ne bi bilo politično, ker bi pomenilo prej ali slej umik iz boja. To pa bi ne bilo v interesu celotne naše skupnosti.

Nove razmere nas silijo v povezovanje z drugimi političnimi silami, ker je črno na belem, da bi bil vsak obsojen na neuspeh, če bi hotel samostojno na volitve. To velja prav za vse stranke.

Poleg tega je tudi res, da je v zadnjem času prišlo obenem s krizo tradicionalnih sil, tudi v političnih krogih do nekakšne streznitve, ki je morda opazna samo v nekaterih segmentih strank, a se bo nujno morala pretakati tudi v širšo družbo. In v tem trenutku je prav civilna družba poklicana dati svoj doprinos k reševanju brezizhodnega položaja, v katerega je zašel Trst zaradi nesposobnosti političnih veljakov, njihovega spletkarjenja, volilnih špekulacij in korupcije. Del tržaške, devinsko-nabrežinske in miljske javnosti — v teh občinah bodo novembra volitve — je še vedno obrnjen nazaj in zaverovan v neslavno preteklost svojega lokalpatriotizma. Drugi pa — in teh je vsak dan več — so vendarle spregledali in razumeli, da bo ta stvarnost vse bolj podvržena splošnemu propadanju in samoizločanju, če ne bodo na volitvah zmagale sile, ki so jim pri srcu resnična prihodnost mesta in njegovih prebivalcev in si upajo postaviti na pravo mesto poštene in sposobne ljudi, postaviti na nove temelje dialog z vzhodnimi državami ter mestno posredniško vlogo in se lotiti vrste nerešenih vprašanj, ki zadevajo sožitje večinskega dela s slovensko manjšino. Ta del tržaške stvarnosti je sprožil pobudo za skupni nastop na volitvah, ki naj se zoperstavi zguljenim frazam nacionalistov, istrskemu revanšizmu in računici oportunistov in dobičkarjev.

Tako je prišlo do načrta o zavezništvu, ki je zorelo dalje v iskanje skupnega kandidata za mesto župana, katerega so zavestno iskali v tržaških podjetniških krogih in ga končno našli v osebi Riccarda Illyja, ki je pripravljen zastaviti svoje sposobnosti in svoj ugled v korist mesta.

Podpirajo ga stranke, ali bolje deli strank in gibanja, ki so razumele, da je treba dati vstran ideološke pregrade in razlike, ki so doslej hromile to stvarnost in začeti dialog, ki bo koristen za vse. V tem pozitivnem načrtu se mora razpoznati tudi naša manjšinska stranka, če hoče ostati v okviru sil, ki lahko povedo nekaj novega mestu in pripravijo razmere za njegov nov materialni in duhovni dvig. Samostojno nastopanje bo s tem nesporno okrnjeno, toda edino s takim povezovanjem pridemo lahko do svojega zastopnika v tržaškem občinskem svetu in prav tako si lahko samo s povezovanjem pridobimo podobno prepotrebno zastopstvo v Miljah in Devinu-Nabrežini, kar je brezpogojno potrebno za zagovarjanje upravičenih pričakovanj in zahtev slovenske manjšine. Jamste, da bo ta naveza, s katero nameravamo v zavezništvo, uspela, seveda ni, vendar pa tudi ni nobene alternativne izbire ali druge rešitve. Ne preostane drugega kot tvegati in se bojevati naprej za naše previce, ker tudi v teh povezavah in skupnih načrtih nam ne bo nič podarjeno.

Ljubezni

Franjo Francič

Pravo dobroto v srcu imamo le, če smo zmožni gojiti samo dobre misli in dobro čustvo, brez sence zamerljivosti, užaljenosti, opravljenosti, kaj šele maščevalnosti do drugih ljudi, do bližnjega in daljnega.

Anton Trstenjak

1.

Panično sem se ozrl okoli, sreča, nihče me ni videl. Cerkev je bila prazna, prav prijazna v svoji dobroti. Misel je prišla sama: moraš res zboleti, biti v skrajni mejni situaciji, da se okleneš vere v Boga?

Sam pa imam cerkve, njihove duhovne vibracije rad le, ko v njih ni ljudi. Vse to obredje in okrasje, vsi ti ljudje, v svoji majhnosti in egoizmu, vse te male vojne in hinavščina, vse to me do skrajnosti utruja. Poganško, pa kaj.

Usoda je hotela tako, da je zdaj cerkev zamenjala grad, sto metrov stran kraljuje razsvetljena, a redko obiskovana.

Zato poklekem le, če sem sam. In treba je biti radikalni, do sebe. Drugi pa, nima teže.

Pa saj človek ne živi sam!

Človek, ki ne zmore biti vsaj tu in tam sam, ne najde zrcala, ne sprašuje se več, ne preverja, kot čreda je, da, tudi tista, ki se odpravlja k nedeljski maši.

Treba je biti dejaven. Ne v prazni akciji, treba je dobre misli uresničevati. Drugače še tako goreča molitev ne šteje.

Mali črv, pa si upa soditi!

Spet se ozrem. Samo veter je odprl cerkvene duri.

2.

»Kdor da piti samo kozarec hladne vode...«

(Mt 10, 42)

Dan za dnem, pozimi in poleti, ob jutrih in večerih, je moj oče prihajal domov pijan. A ne, da bi se pivsko opletanje sprevrglo v spanec, ne, vedno neka napetost, priprava na ogresijo.

In kriki.

In udarci.

Po otrocih, po materi.

Kakšen pekel je bil v njem, kdo bi vedel? Ali pa je bila zgolj hudobija, da mučiš in pretepaš svoje najbližje? Ali pa je bil samo nesrečen človek, veslač na galeji, kot je za svojega očeta zapisal Marc Chagall. Samo njegov oče se je odpravljajl v sinagogo, moj pa za šank. Ta je bil njegov oltar.

Ni bil le gnev in sovraštvo, postal je oddaljen tujec, ki ga je bilo treba izbrisati iz spomina.

Ni ga več, samo blede obrisi na fotografijah, ki sem jih davno raztrgal.

3.

*Če pa si poln svetlobe
in te razžira plamen
ljubezni do še nerojenega,
veš: zlat bo od nje tudi kamen.*

Lojze Krakar

Vedno se bo moje srce stisnilo — ali zaradi sanj ali zaradi nenadnega spomina — ob obletnici njene smrti, ko obiščem njen grob, grob moje matere, zapiše naprej Chagall v svojem dnevniku.

Mene pa ne stisne srce, čudno občutje je, rad bi odpuščal, zdaj, ko je ni, a ne morem pozabiti besede: Pankrt si, nikomur potreben pankrt!

V teh nekaj besedah je zajeto bistvo najinega odnosa. Boril sem se za njeno ljubezen, pa mi jo ni naklonila. Odpuščal sem ji, pa me je znova in znova poniževala in žalila. Otrok sem bil, ko se me je odrekla.

A vseeno je hodila za mano po tistih sivih domovih, po arestih, norišnicah in gradovih, potem, ko je bila ograda med nama previsoka, potem, ko sva zamudila.

Kje si sedaj, mamica?

Na nebu, na zemlji?

Jaz sem tukaj, kot prej daleč od tebe!

4.

*Kdor ne sprejme svojega križa in ne hodi za mano,
ni mene vreden. Kdor najde svoje življenje, ga
bo izgubil.*

(Matejev evangelij)

Ne oziraj se nazaj, sama tema. A te zaznamuje, vzame ti sonce z neba, te brazgotine. Včasih se čудиš, da si preživel, drugič, kakšne sledi je pustilo v tebi?

Si kaj drugačen od očeta in matere? Se trudiš?

Seveda, vsak nosi svoj pekel v sebi in veliko je že, če ga ne prenaša iz roda v rod.

Ves čas je bila ljubezen odsotna, daleč za gorami, tako, da se je znenada pojavila iz megle.

Zato hodim v cerkev vedno sam.

»Io non mori, e non rimasi vivo.«

Dante

Iskanje svinčenih črk

Tako smo jih iskale,
da smo prezrle grad,
zamrežene stopnice,
evkaliptuse, cedre
in macesne,
da nismo šle niti k Soči!
Ob njej smo hodile,
a nismo občudovale njene sinjine,
a Soča je tekla,
naročala za nas
magične črke
in svetovala
prve in zadnje besede.

Izgubljena bitka

»Odveč ste!«

so ugotovili očaki.
»Stare device!«
so vpile najstnice.
»Pozne ste!«

so brneli stroji.
»Mi smo trudni!«
so rekli stavci,

a neka nebeška sinjina se je odprla med oblaki,

kaktus je zacvetel,
cvetličarka je izbrala najlepše rože,
prodajalka čipk zašepeče:

»Bog vas sprimi!«
Jadro plahuta,
valovi preplavljajo črke:
»Ta bitka je izgubljena!«

Papir

Izbiram
med japonsko žametnim,
finsko šelestečim,
žlahtno starim pergamentom,
prozorno šuštečim,
kot lilija belim,
dišeče raskavim,
kartonasto ravnim —
najlepše pesmi
prepišem s peska,
ki ga je veter zabrisal
za Sapfo
daleč na nekem otoku

Ponikalnice

Vse je cvetelo,
ponikalnice so dvignile svoje vode
k soncu,
kamniti skladi so vztrepetali od razcvetanja,
a najlepše so dišale hijacinte.

Šla sem na dolgo pot,
pogovarjala sem se venomer
venomer,
ni bilo od utrujenosti.
Bila je tvoja čarovnija,
da govorim in se vedem kot ti,
zdaj, ko praznina odpira svoja usta
in me nobena roka ne more pobožati:

le tvoja senca mi streže,
le tvoj glas odmeva
in grozno dolgo odmevajo ti naši pogovori
in samo to me na celino veže,
mene, mornarja,
zdaj, ko te ni,

ti nobena senca ne nosi več krivic!

Tu bom živila in skušala
oživiti tvoj obraz — abstraktno.

TU SO LE ROŽNATE ZAVESE,
KI V VETRU JOČEJO ZA TABO...

Prem

Izpisujem črke,
pozabljam na leta —
nekdo je bil hitrejši, odtod je pobral vse
[lovorike,
dišeče!
Večnost
ponika v obzidje,
pretaka dneve,
nekdo zida palačo,
nekdo je hitrejši —
govori kot valovi morja
v kontrapunkt mojega srca!
Kette!

Golazen

Ti boš to golazen
počasi, trmasto pozabljala:
on jo bo zapil za prvim vogalom.
Ti boš to muko z grozo
odpravljala,
on bo to zgodbo s smehom
zapravil.
Jeziki so se že izpeli
in vsi sloni so spet majhne mušice.
Izginil je oblak s spreplahom
in tvoje duše ni več!
Dobivaš in gradiš drugo.
V enem mesecu jo je dež pregnetal.
V enem mesecu jo je sonce zlizalo.
Na soncu se pogreza lišaj.
V kaplji mrkne svetloba.
Jaz nisem več psica, ki bi
si oblizovala stare rane.
Zbledela sem v nevidni sijaj.
Ne hodi skozenj!
Radioaktivnost je smrtna.

Bog vseenosti

Bilo je tako leto,
da smo vse tekme dobili.
Vpili smo na stadionih
in prepevali napitnice.
Bilo je vsak dan,
da smo vžhičeno navijali
za tekače in v duhu pretekli najdaljše proge.

Bilo je tako leto, čudežno srečno,
z naključji:
duše oživijo,
okostnjake preplašijo.
Neko tako leto smo vse tekme dobili,
a svojo vest izgubili,
svoj, svoj prav
v past nastavili,
da bi preživeli,
Vsemogočni, tvoj smisel za vseenost!

Pri sobotni okrogli mizi so sodelovali: moderator dr. Emidij Susič, Miran Košuta, Milan Gregorič, Amalia Petronio in Mario Ravalico (zgoraj). Med gosti Drage 93: podpredsednik deželnega sveta Miloš Budin, predsednik Slovenske izseljenske matice dr. Mirko Jurak in generalni konzul Slovenije v Trstu g. Jože Šušmelj z gospo (spodaj).

Po Dragi '93

Še ena Draga je za nami. Tako krajevni kot matični mediji so o njej veliko poročali, tako da je zares težko najti novih besed za letošnjo izdajo manifestacije, ki so jo pred časom označili za parlament treh Slovenij. Lahko pa rečemo, da je znala Draga ohraniti svojo svežino in izvirnost tudi v novem času, ko se ni treba več bati za vsako izrečeno besedo. Če je bila v preteklosti Draga nekakšen mikrofonslovenskega disidentstva, postaja v zadnjih časih vseslovenska tribuna, na kateri se razpravlja seveda o slovenskih, pa tudi o mednarodnih aktualnih temah.

Svoj pariški pogled na Slovenijo nam je podal priznani slovenski kulturni delavec iz Pariza Evgen Bavčar. Pred nekaj leti je tudi mladi diplomat Zdravko Inzko podal pogled na Slovenijo s perspektive širšega sveta. Letošnje Bavčarjevo predavanje pa je bilo verjetno bolj konkretno, dotikalo se je namreč nekega zelo občutenega problema, slovenskega provincializma in zanesenjaštva, ki se odraža tudi v neupoštevanju izkušenj tistih Slovencev, ki se nahajajo zunaj meja republike Slovenije, zamejcev torej, še bolj pa zdorcev. Ta problem je sicer predmet številnih osebnih pogovorov, redkokdaj pa pride v javnost, še bolj redko pa tako jasno, kakor nam ga je posredoval Bavčar.

Vrh Drage '93 je verjetno predstavljala okrogla miza Biti manjšinec danes, na kateri so spregovorili predstavniki tako večinskega kot manjšinskega naroda na obeh straneh slovensko-italijanske meje. Občinstvo se je tako seznanilo s čutenji in željami »večincev« in »manjšincev«, kar pa ni odstranilo določenih problemov in nerazumevanj — slednje bi bilo le utopija: če je bil poseg tržaškega Italijana Maria Ravalica naravnani k dialogu med na Tržaškem živečimi Slovenci in Italijani v duhu krščanstva, je referat predsednice italijanske skupnosti iz Pirana Amalie Petronio izzvenel precej kot politično poročilo o stanju italijanske manjšine v Istri, ki naj bi bila pred 2. svetovno vojno večina, z vrsto zahtev po učinkovitejši zaščiti. V Draginem šotoru je to marsikoga prizadelo, kar je bilo seveda razvidno v diskusiji.

Tradicija Drage je zaživela v nedeljskem jutranjem predavanju Vinka Potočnika o tem, zakaj ostaja kristjan, kljub temu da prisostvujemo razcvetu najrazličnejših verstev in verskih sekt. O razvoju in pomenu mita v zgodovini pa je govoril Igor Senčar v zadnjem predavanju na Dragi '93. Starim in novim mitom nasproti je postavil »krščanski mit«, ki pomaga človeku v polnosti in svobodi živeti današnji trenutek.

Lahko rečemo, da je Draga tudi letos izpolnila svojo nalogo. Skušala je prispevati k boljšemu spoznavanju med tu živečima narodoma, pokukala je na Slovenijo s privilegirane evropske postojanke, nudila je prispevek k utrjevanju nekih gotovosti in vrednot v sodobnem razklanem in negotovem svetu. Predvsem pa je utrdila stara prijateljstva ter privedla do novih spoznanj in prijateljstev. Smemo upati, da bo to nalogo izpolnjevala tudi v bodoče.

Ivan Žerjal

Ljubljanski župan inž. Jože Strgar z gospo, veleposlanik slovenske republike pri sv. sedežu dr. Štefan Falež, deželni tajnik Slovenske skupnosti Ivo Jevnikar in pokrajinski tajnik Martin Breclj.

Predavatelj dr. Evgen Bavčar in ob njem moderator Saša Martelanc.

Slovenci za danes

Zdomstvo - Emigracija

Dr. Jošt Žabkar, univerza v Heidelbergu, Nemčija

Ime tega znanega publicista in univerzitetnega učitelja na univerzi v Heidelbergu najbolj poznajo bralci Zaliva, kamor je dopisoval; najbrž pa tega uglajenega, postavnega in mladostno živahnega svetovljana, katerega življenje se je odvijalo — in se delno še — med Rimom, Gorico in Heidelbergom, pozna marsikateri obiskovalec tržaške Drage. Tam se mi ga je letos posrečilo pritegniti za bogat intervju. (Zanj sva potrebovala več kot pet ur, pa je še ostalo toliko zanimivega, da smo potem ostali v pogovoru še nekaj ur, ko se je debati pridružil tudi moj mož.) Sicer pa mi je dr. Jošt Žabkar pozornost vzbudil že v Zalivu. Ob pripravi na intervju sem ponovno brala njegove zapiske ter odkrila, kako oster opazovalec političnega dogajanja v Sloveniji je bil in s kakšno daljnovidnostjo je predvidel razvoj dogodkov v Sloveniji in Jugoslaviji. Da bi ne obremenjevala tega intervjuja, navajam izsek iz njegovega zapisa posebej.

Naj se na tem mestu zahvalim dr. Žabkarju in gospe Ani, da sta zaradi tega pogovora odložila svoj odhod v Nemčijo za en dan!

Zora Tavčar

Gospod doktor, človek kar ne ve, kje bi pri Vas začel: pri Vaši primorski rodovini (menda je dr. Dorče Sardoč Vaš stric), pri očetu, ki je bil nekaj časa profesor na goriških slovenskih šolah, pri Vašem bratu, ki je bil naslovni nadškof na Finskem, pri Vaših poklicnih in družabnih stikih v Rimu in Nemčiji, ali pri Vaših pogledih na slovensko situacijo danes — pa še in še se ponujajo argumenti vseh vrst. Začniva torej pri Vašem rodu.

Materina rodovina je iz Slivnega pri Trstu, pisali so se Sardoč. Sardoči so bili vedno ljudje močne volje in neke trdote: to jim je bil življenjski ideal. Imeli so gostilno in nekaj polja, potem pa je stari oče odšel v Gorico in postal zidarski mojster.

Moj oče pa je bil rojen v Novem mestu in se je tudi zmeraj imel za Novomeščana, a družina po ustni tradiciji izvira iz Malnic pri Kostanjevici na Dolenjskem. Njegov oče,

moj ded, je bil okrajni gozdar v Novem mestu in nato deljen komisiji za pogodovanje Krasa med Sežano in Pivko. Očetovi bratje so imeli zanimive poklice: Hinko je bil kapetan v avstroogrski vojski in polkovnik v kraljevi. Eden od stricev je odšel h kartuzijanom v Toskano. Karel pa je bil finančni uradnik. Eden Hinkovih sinov (moj bratranec) je bil profesor na visoki šoli vojne mornarice v Splitu, zdaj pa je vojaški komentator na Radiu Ljubljana (Anton Žabkar). Njegov brat Jože je zdravnik v Kranju.

Jaz sem bil vedno posebno navezan na materino sorodstvo, zlasti na teto Marico, ki je bila poročena v Gorici z Antonom Abújem; bili so veletrgovci z vinom že pred prvo svetovno vojno in tudi po drugi. Tam imam še sestrični Angelo in Anko...

Moj oče ima zanimivo usodo. Hotel je študirati farmacijo, zato je moral po avstrijskem zakonu prej imeti eno le-

Jošt Žabkar v Nancyju na Place Stanislas (1992).

Jošt Žabkar na Philosophenwegu, pogled na del starega Heidelberga in reko Neckar (1990).

to prakse v lekarni. To je opravljal v Vipavi. Tja je prišlo nekega dne mlado dekle, ki je bila v Vrhpolju uradnica pri lesnem podjetju. Zaljubila sta se in dobila nezakonskega otroka — to je bil poznejši virunski naslovni nadškof, moj brat Jože Žabkar. Zatem je šel oče kot rezervni oficir, poročnik avstrijske sanitete, v razne vojaške bolnice v prvi svetovni vojni in je bil nekaj mesecev tudi na fronti v Jamljah. Tam je preganjal malarijo in tifus in pokopaval mrlične

Vi in jaz sva že pogosto govorila o možni jugoslovanski konfederaciji in večkrat me ljudje tukaj sprašujejo, ali bi se ne dali jugoslovanski problemi le rešiti tako, da bi prišlo do konfederacije.

Osebnostno si ne delam glede tega nobenih iluzij, moramo računati s tem, da se bo konfederacija prej ali slej spremenila v federacijo ali pa celo v centralistično vodeno državo. In jasno je, da jugoslovansko federacijo ali centralistično državo vodijo samo Srbi, drugi pa so njihovi bolj ali manj pridni podaniki.

Priznam Vam tudi rade volje, da se mi ne posreči, da bi v jugoslovanski konfederaciji videl kakšen ekonomski smisel. Če jug plača hitro in dobro slovenske produkte, je to gotovo lepo. Vendar že vrabci na strehah vedo, da ekonomska dobrobit slovenskega naroda bistveno ne zavisi od eksporta na jug, ampak od eksporta v zapadno Evropo. Slovenska materialna dobrobit zavisi od intenzivnega slovenskega dela, od konkurenčnih produktov in od izvoza v tisti del sveta, ki plačuje z dobrimi in trdnimi valutami.

Jošt Žabkar, Zaliv 1-4, 1990

v osem metrov globoke jame. Ko so Italijani 1918 prebili fronto, je odšel v Ljubljano, se tam poročil z mojo mamo Justo in nato končal študij na univerzi v Zagrebu; vzdrževala pa ga je mama kot uradnica. Postal je lekarnar na Jesenicah,

Vidim, da gre tu za pravi roman; morda bi zdaj prešla k nadaljnji usodi Vaših staršev med vojno in po njej.

Leta 1941, ko so Nemci zasedli Jesenice, je Verena Lukman, žena volksdeutscharskega župana, telefonsko sporočila, naj oče zbeži, ker prihaja ponj Gestapo. Oče je bil namreč jeseniški župan v času diktature kralja Aleksandra; bil je sicer liberalec, a očitali so mu, da paktira s klerikalci, ker se je dobro razumel z župnikom Kastelicem. Oče je zbežal v Ljubljano, zatem pa v Gorico, od tam pa ga je italijanska policija poslala v Arezzo (*residenza sorvegliata — nadzorovano bivanje*), nato pa l. 1943 v Rim. Ko so prišli v Gorico in Trst Angloamerikanci, je postal profesor prirodoslovja na slovenskem liceju in učiteljišču. Ko je l. 1947 prišla v Gorico Italija, je zgubil službo, v Trstu pa ga kot liberalca niso namestili! Poskušal je v Kopru, mati in jaz pa sva ostala v Gorici. Tam je mati delovala proti komunistom, zato so očeta v Kopru aretirali, odpeljali v Sežano in oficir Ozne mu je med drugim očital, da je sina slabo vzgojil, ker je šel za farja. Oče je odgovoril, da je sin Jože že od tretje gimnazije stanoval v Ljubljani pri materi notranjega ministra Slovenije Borisa Krajgherja, in če je sin slabo vzgojen, se je to pač zgodilo tam. Oficir je kontroliral in čez čas očetu sporočil, da ga Boris Krajgher pozdravlja, zunaj pa ga čaka avto, da ga odpelje v Koper, od koder naj potem odide z ladjo v Trst. Oče se je potem umaknil v Rim, delal pri IRO (Mednarodnem uradu za begunce) in umrl l. 1956. Mama pa je živela dalje v Rimu, le zadnja leta je prebivala na Danskem pri mojem bratu, ki je bil takrat papeški pronuncij na Finskem in v Islandiji ter apostolski delegat za Skandinavijo.

Mama Justa je bila stroga; čimbolj se je starala, tembolj je bila molčeča. Glavni princip ji je bila močna volja. Ko sem bil majhen, je bila do mene stroga, pozneje pa, ko me je oče pogosto kritiziral, jaz pa sem mu odgovarjal, je očetu vedno svetovala, naj razume moje stališče. Družinska tradicija pravi, da sva si bila z očetom bolj sorodna, brat pa je bil bližje materi... (Jaz sem bil rojen sedemnajst let za bratom).

Nikakor ne moreva mimo Vašega znamenitega brata, nadškofa Jožeta Žabkarja. Povejte mi kaj o njego-

vem šolanju, njegovi diplomatski službi pri sv. stolici, njegovih težavah zaradi precej progresivnih pogledov, seveda pa tudi o vajinih medsebojnih stikih.

Brat Jože se je rodil l. 1914 v Ljubljani, končal klasično gimnazijo, filozofijo in teologijo pa je najprej študiral na teološki fakulteti univerze v Innsbrucku. Tam je poslušal tudi mladega Karla Rahnerja: to so bila najtežja predavanja. Pozneje, ko je Rahner med vatikanskim koncilom imel težave s sv. Oficijem, je moj brat nekaj doprinesel k temu, da se Rahnerju ni nič zgodilo. Ko so nacisti teološko fakulteto v Innsbrucku zaprli, je moj brat šel v Rim v francosko semenišče, dokončal teologijo, bil posvečen v Ljubljani in bil eno leto prefekt zadnje divizije v Škofovih zavodih v Šentvidu. Ko so prišli Nemci, je odšel v Rim, tam študiral cerkveno pravo ter stopil v diplomatsko službo sv. stolice.

Z bratom sem se zelo dobro razumel in veliko diskutiral, delno zelo kontroverzno. V teologiji ga je zanimala predvsem dogmatika, striktno filozofskim diskusijam se je izmikal, češ da jaz veliko več vem. O problemih cerkvenega prava ni rad govoril, veliko pa sva govorila o zgodovini. Rad je govoril o novejši italijanski literaturi, o nekaterih skandinavskih pisateljih in pisateljicah, o nekaterih avstrijskih in o slovenskih. Kot diplomat je veliko govoril o politiki. V papeški diplomaciji je zagovarjal tezo, da je treba z oblastmi v komunističnih deželah govoriti, čimveč govoriti, zmeraj govoriti. Ko so v petdesetih letih odločili, da bodo do komunizma ostrejši, je bil takratni odpravnik poslov na beograjski nunciaturi, mons. Sigismondi, povišan v nadškofa in imenovan za apostolskega delegata v Belgijskem Kongu; in eden od zagovornikov dialoga, moj brat, je bil poslan z njim v Kongo. Čez nekaj let pa je bil moj brat ponovno poklican v državno tajništvo in takrat se je veliko pečal z avstrijskim konkordatom. In ker je Cerkev spet dialogizirala, se je ukvarjal tudi z vzhodnoevropskimi problemi, saj je skoraj edini kaj vedel o vzhodni Evropi. (Pravil je, da je na hodniku državnega tajništva visel renesančni zemljevid, kjer je ob vzhodni Evropi pisalo: *Hic incipit barbaries/Tukaj se začenja barbarstvo*, moj brat pa je sodelavcem pripomnil, da bi bilo pod zemljevid zahodne Evrope

torej treba napisati *Hic incipit ignorancia/Tukaj se začenja ignoranca*). Najsrečnejši del njegovega življenja je bil pod Janezom XXIII., bilo je popolno sozvočje med njegovimi idejami in željami koncila. Kolegi pa so ga imeli za progresističnega škofa. Pavel VI. ga je imenoval za apostolskega delegata v Skandinaviji ter za nuncija na Finskem in v Islandiji. In kot nuncij je postal tudi naslovni nadškof virunski. Med drugim je bil v svojem življenju tudi opazovalec sv. Stolice pri Unescu. Bil je tudi načelnik Svetega sedeža na helsinški konferenci, kjer so bila precej trda, čeprav prijazna pogajanja s takratno Sovjetsko zvezo zaradi formule »svoboda vere in vesti«. Sovjeti so imeli težave s prvim delom, papež Pavel VI. pa z drugim delom. Ko so Rusi popustili na svojem delu (»svoboda vere«), papež pa je naprej kolebal ob drugem delu, je brat na lastno pest popustil glede svobode vesti — in papež se mu je zelo zahvalil.

Tudi Vaš stric dr. Dorče je znamenita tržaška osebnost: zobozdravnik, planinec, javni delavec, tigrovec (publicistka Lida Turk-Debeljak je iz pogovorov z njim pripravila knjigo *Tigrova sled*) in velik original. Kako sta shajala, tako različna v političnih pogledih?

Stric Dorče se mi je zdel zelo premočrten človek. V dveh rečeh pa se z njim nisem strinjal. Prva je bila ta, da je bil, kot se je sam definiral, »jugoslovanski nacionalist«, jaz pa sem bil od vedno za slovensko samostojnost. Na drugi strani pa sva se zmeraj sprla ob problemu emigracije; jaz sem bil mnenja, da v vsakem diktatorskem režimu vsak človek lahko zbeži iz takšne države, on pa je trdil, da bi morali vsi ostati v Jugoslaviji in jo graditi. Rekel je tudi, da njega v Jugoslaviji ne zanima režim, lahko je komunističen, demokratičen ali kraljeva diktatura, glavno, da je Jugoslavija. Jaz pa sem ugovarjal, da sprejemam samo in izključno demokratični režim in si želim, da bi Jugoslavija propadla. Tako sva dolga leta diskutirala in se divje kregala, potem pa sva na pobudo mojega brata enkrat zakopala bojno sekuro in se pogovarjala o drugih rečeh, o spornih pa le z namigovanjem. Občudoval pa sem njegovo držo proti Italijanom med prvo in drugo svetovno vojno in to občudovanje je bilo brez pridržkov.

Jošt Žabkar z ženo Ano v Otrantu (1988).

Družina Žabkar (Jošt, Ana, Borut, Dunja) z župnikom Bogdanom Saksido ob 25. obletnici poroke (1992) v Mannheimu.

Ob vseh zanimivih osebnostih iz Vaše bližnje okolice smo skoraj pozabili na glavno osebo tega intervjuja, na Jošta Žabkarja. Kako bi se nam predstavili: najprej Vaše šolanje in Vaša poklicna kariera.

Rojen sem bil v Ljubljani l. 1932. Hoteli so mi dati ime Boštjan, a brat, gimnazijec, je želel, da sem Jošt. Osnovno šolo sem opravil na Jesenicah in nato v Gorici pri salezijancih, nižjo gimnazijo pa v Rimu pri šolskih bratih na Španskem trgu. Ves licej pa na slovenskih šolah v Gorici, z maturo vred. Nato sem šel v Rim na Germanik, istočasno pa sem študiral sholastično filozofijo na papeški Gregorijanski univerzi, jo dokončal z licenciatom in leta 1954 izstopil iz Germanika. Na Germaniku in na Gregoriani je bil tedaj moj sošolec tudi Hans Küng, eden najbolj znanih progresističnih teologov. Moji sošolci so bili tudi pesnik in jezuit Vladimir Kos ter duhovnika Janez Zdešar in Viljem Žerjal.

Italijani mi niso hoteli dati državljanstva, ker nisem imel »meriti per la patria/zasluga za domovino«. Uradnik me je vprašal, če so bili moji sorodniki kolaboracionisti in naredili kako uslugo italijanskem oblastem. In ker o tem ni bilo govora, državljanstva nisem dobil. Ker mi starši in brat niso mogli pomagati, sem prosil za avstrijsko štipendijo in jo dobil. Šel sem študirat v Innsbruck filozofijo in romanistiko (italijanščino, francoščino in španščino). Doktoriral sem o italijanskem filozofu Michelu Federicu Sciaccu, predvsem o njegovi ontologiji: gre za desno krilo italijanskega hegeljanskega aktualizma. Potem sem bil nekaj časa znanstveni sodelavec v vatikanski biblioteki. In l. 1968 sem dobil imenovanje za lektorja italijanščine in delno francoščine na novi filološki fakulteti državne univerze v Heidelbergu. To je ena redkih ohranjenih srednjeveških univerz v Nemčiji, krasno renovirana, in ima okrog 38.000 študentov. Frankfurt je bil na primer ves uničen, v Heidelbergu pa stoji vse, kakor je stalo zadnjih tristo let. Humanistični oddelki univerze so v starem mestnem jedru, drugi oddelki pa so v novejšem delu.

Da bi ne bil odgovor predolg, naj Vas prekinem z vprašanjem o značaju Vašega univerzitetnega dela in o načinu poučevanja na heidelberški univerzi. Ali objavljate tudi strokovne članke iz italijanistike in kje?

Danes imam mesto lektorja za italijanščino. V začetku sem poučeval tudi francoščino. V prvih letih je bilo treba učiti jezikovno prakso in obe literaturi, potem sem francoščino opustil. Poučujem osem ur literature in štiri ure jezika. Prvi dve leti je vse delo na mojih ramenih, v naslednjih letih pa si delo deliva z nekim kolegom. V drugi polovici je raven znanja že visoka. Povprečno je veliko vpisanih, študira pa manjša skupina: vpisanih jih imam na primer 1800, dejansko pa opravlja študijske dolžnosti 500 študentov. Pouk morajo imeti italijanski kolegi po tradiciji v italijanščini, pri razlagi pa se kot pomožnega jezika lahko poslužujejo nemščine. Nemški del učnega osebja, kamor spadam tudi jaz, pa govori nemško. Če pa študentje želijo, lahko tudi italijansko. Nemški študentje se pri literarnih problemih znajo izražati veliko bolj suvereno v materinščini kot v italijanščini. Pouk obsega prvi, drugi in tretji tečaj jezika in sintakso, nato mora študent za nekaj časa v Italijo, morda tudi za eno leto s štipendijo, potem šele lahko zahatevaš višje znanje italijanščine.

Strokovne članke objavljam v revijah na Dunaju, v Madridu in v nemških revijah, delno filozofske, nekaj o italijanski literaturi, zlasti Danteju, in o tržaški literaturi. Imam zbrano gradivo za daljši esej o Danteju, posebno za politični aspekt pri njem: za njegovo razmerje do strankarskega življenja, do francoskih kraljev, cesarjev itd. — Precej sem pisal tudi v Pahorjev *Zaliv*.

Družina Žabkar (oče, mati, mali Jošt, brat Jože) leta 1934 na Jesenicah.

Papež Pavel VI. z bratom Jožetom v avdijenci pred odhodom na mesto apostolskega pronuncija na Finskem in delegata v Skandinaviji (1969).

Kako pa je z italijanistiko v Nemčiji? In katere avtorje najraje prevajajo? Koliko poznajo italijansko literaturo in kako jo vrednotijo?

Italijanistika je v Nemčiji prisotna na vseh starih univerzah in na določenem številu novih univerz, ustanovljenih zadnjih trideset let. Razvita je predvsem v Heidelbergu, v Freiburgu in v Münchnu, se pravi v južni Nemčiji. V bivši DDR ni bilo doslej nič, zdaj poskušajo razviti to vejo na Humboldtovi univerzi v Berlinu. — Najpomembnejša italijanistična revija je *Dante-Jahrbuch*. Obstaja še revija *Italienisch*, možnosti publiciranja pa so v vseh revijah, ki se pečajo z romansko filologijo.

Nemci so od starejših italijanskih avtorjev neštetokrat prevedli predvsem *Divino Comedio* (petindvajsetkrat ali petintridesetkrat). V povprečni nemški glavi velja, da je italijanska literatura v srednjem veku in renesansi visoka literatura, da pa je v 17. in 18. stoletju na nizki ravni; in da sta Leopardi in Foscolo velika pesnika, zatem pa je zanimiv še Svevo. V modernejši literaturi je običajna nemška publika ostala pri italijanskem neorealizmu. Nemški bralec rad bere Paveseja, Moravio, Eca, zabava ga Guareschi in rad ima južnoitalijansko tematiko.

Kako pa Nemci gledajo na Italijane, saj so bili sprva njihovi zavezniki, potem pa prestopili na nasprotno stran. Najbrž imajo do njih predsodke!

Razlikovati je treba med staro in mlado generacijo. V stari generaciji in še posebej pri bivših nemških vojakih v Italiji je živa staroavstrijska teza, da so bili Italijani izdajalci v prvi svetovni vojni in tako tudi v drugi. Ta predsodek smo čutili tudi na lastni koži, ko smo pred dvajsetimi leti poskušali razvijati italijanščino in nam baden-württemberško ministrstvo za prosveto ni dalo nobene podpore. Iz zanesljivega vira sem takrat zvedel, da vse blokirajo stari vojaki Wehrmachta, ki so služili med vojno v Italiji in so medtem postali visoki funkcionarji v ministrstvu; — sem pa je treba prišteti tudi kakšen zadržan protestantski antipapizem. Mlajši rod pa je odprtejši. Dobilni smo celo po dvajset tisoč mark za biblioteko, tako da imamo zdaj kar bogato knjižnico.

Ali imate kaj stikov s Slovenci v Heidelbergu ali z drugimi Slovenci v Nemčiji? Kaj pa Vaš nemški krog?

Naši stiki s Slovenci se navezujejo predvsem pri slovenski maši enkrat mesečno v Heidelbergu. To so predvsem specializirani delavci in srednjeizobraženi tehniki. Vendar se ta krog oži, ker se marsikateri od njih vračajo v Slovenijo in slovenske maše morda kmalu ne bo več. Drugi, stalnejši stik pa imamo s profesorjem jedrske fizike in direktorjem na Max-Planck Institutu, prof. Bogdanom Povhom in njegovo ženo Anico. Smo zelo dobri prijatelji, ob zadnjem srečanju smo recimo popili dvajset steklenic francoskega bordenca. Povhi so tržaška družina, oče je doktor ekonomije, tudi mati je Tržačanka in imajo še zdaj v Trstu grobnico. Pod fažizmom so se umaknili v Ljubljano; oče je bil v Dachau. Bogdan je študiral v Ljubljani in končal študije v Freiburgu, vmes pa je študiral tudi v Ameriki.

Drugi stik imamo s prijateljem Janezom Zdešarjem iz Münchna. Tudi če pridejo kakšni Slovenci na obisk v Heidelberg, se kdaj vidimo. Sicer pa živimo v čisto nemškem okolju, s primesjo italijanskega elementa. Slovenskih intelektualcev tu ni.

V nemškem krogu so kolegi s celotne romanistike, s klasične filologije in z anglistike. Ta krog je nekoliko razširjen še na ženine prijateljice, posebno na neko zdravnico na Inštitutu za raziskovanje raka. V glavnem se gibljemo v univerzitetnem ambientu. Občasno imamo stik z nekim gledališkim igralcem, žena pa ima veliko stikov tudi v Mannheimu, kjer poučuje.

Največ stikov v družini imata hči in sin, ki sta pač zrasla v Heidelbergu. Teh stikov je pošastno veliko. Sin Borut študira vzhodnoevropsko zgodovino in italijanistiko, hči Dunja pa germanistiko in italijanistiko. Oba govorita dobro slovenščino in se čutita Slovenca, doma se govori zmeraj slovensko. Zunaj pa govorita seveda pretežno nemško.

Vaša žena, prof. Ana Šturm, je bila nekaj časa moja kolegica na eni tržaških šol. Tudi ona izhaja iz znane goriške družine. Tudi sama je imela zanimivo študijsko in službeno pot, od Gorice in Trsta do Rima in

Mannheima, kjer danes poučuje na univerzi. Kje sta se spoznala?

Moja žena Ana je iz znane goriške Šturmove družine. Šturmovi izvirajo iz Livka. Oče je bil mizarski mojster, narisal je, recimo, načrte za kor, klopi in ornamente v livški cerkvi in jih tudi sam izdelal. Umril je mlad in žena je leta 1941 prišla v Gorico, kjer je postala uspešna trgovka, bila je pogumna, podjetna in delavna ter verna žena. Moja žena Ana je obiskovala vse šole do liceja v Gorici, licej pa v Trstu in spada k prvim slovenskim klasičnim maturantom v Trstu (l. 1953). Doktorirala je iz leposlovnih ved na tržaški univerzi ter nato poučevala v Trstu, Gorici in Rimu. V Heidelbergu je učila na romanistiki, prav tako uči na romanistiki v Mannheimu italijanščino, pa tudi na zavodu za prevajalce. Letos je sprejela štiri ure pouka slovenščine na

Predsednik Finske Urho Kekkonen, brat Jože ter visok finski uradnik po predstavitvi poverljivih listin kot pronuncij na Finskem (1969).

slavistiki v Heidelbergu. — Dva brata njenega očeta sta precej znana med primorskimi Slovenci: *Tone Šturm* je bil počaščen z geslom v *Primorskem biografskem leksikonu*, *dr. Ludvik Šturm* pa te časti ni imel, čeprav je bil na drugem tržaškem procesu obsojen na dvanajst let ječe. Med vojno se je pridružil slovenskim četnikom, kot zdravnik pa je pozneje delal v goriški bolnišnici, nato pa emigriral v Argentino in tam tudi umrl. V Mendozi živijo še žena in otroci ter osem vnukov. Brat moje žene pa je ravnatelj na dveh goriških trgovskih šolah.

Z ženo sva se spoznala v kavarni Bratuž v Gorici. Občasno sem nato prihajal iz Rima v Gorico, veliko pa sva si dopisovala in se leta 1976 poročila v Gorici. Preselila se je k meni v Rim in tam poučevala, nato pa odšla z mano v Heidelberg. Najbolj se veseliva tega, da smo dosegli štiri ure slovenščine na slavistiki heidelberške univerze. Da bi le bilo vedno nekaj študentov, saj za obstoj stolice morajo biti vsaj štirje.

Poklicin in ljubiteljsko ste veliko v stiku z nemško literaturo in filozofijo. Kateri med pisatelji Vam je najbližji? In od filozofov? Katere smeri imajo danes v filozofiji in v literarni vedi največ odmeva in najmočnejši vpliv? Vsaj v Vaših, univerzitetnih krogih.

V nemški literaturi najbolj cenim Lenza, ker je najbolj eksistencialen, posebno prva dela. Proti mnenju univerzi-

Največji strah je, da bi v slučaju slovenske samostojnosti Italija napadla Slovenijo in zahtevala nazaj najmanj Primorsko. Iz tega se navadno spet povleče konsekvence, da moramo strahopetni Slovenci ostati vdani podaniki junaških Srbov, ki nas bodo obvarovali vsega hudega (da prosto citiram očenaševo molitev).

Bodite prepričani, dragi profesor, da glede tega nimam nikakršnih iluzij.

Prepričan sem, da se neodvisna Slovenija ne bi mogla dolgo braniti pred italijanskim vojaškim vdorom.

Prepričan sem pa tudi, da bi nas tudi Jugoslavija ne mogla braniti. Jugoslavija (ali pa Srbija, kar je, kar se tiče vojske, v bistvu ena in ista stvar) nas iz vrste razlogov ne bi mogle braniti pred Italijo. Če bi Italija (ali kdo drug) napadla Jugoslavijo, bi namreč prišli na dan tudi vsi problemi, ki se tičejo Srbije. Naštetjem te probleme: madžarstvo Vojvodine, albanstvo Kosova, hrvaško-srbska meja, srbsko-bosanska meja, Srbi na Hrvaškem. Blaznež ali naivnež je, kdor misli, da bi v takem kontekstu Srbi skakali na italijanske tanke, ki bi drli v Slovenijo, z roko prestregali italijanske rakete in s preklami klatili z neba italijanska letala. Srbi so inteligenten narod in zato bi nas v opisanem slučaju pustili na cedilu in branili srbske interese. Kot so to storili leta 1941, ko so nas napadli Italijani in Nemci.

Prepričan sem tudi, da nas mednarodne pogodbe med Jugoslavijo in Italijo o mejah do neke določene mere varujejo pred italijansko invazijo. Pomisliti pa moramo tudi, kakšen precedens bi bila kršitev naših mej. Prišli bi na dan problemi vseh meja, ki so nastale po drugi svetovni vojni. In teh meja je na pretek...

Možno je že, da bi Evropa danes revizijo tolerirala, verjetno se mi pa ne zdi.

Toda ali se spleča Italiji postavljati vprašanje meje med Slovenijo in Italijo? Kaj pa, če se v tem slučaju v Avstriji kdo spomni in postavi problem italijansko-avstrijske meje na Južnem Tirolskem? In če pri tem dobi še nemško podporo?

Jošt Žabkar, Zaliv 1-4, 1990

Jošt Žabkar po razstavi o čarovnicah v Saarbrücknu (1987).

tetne literarne kritike cenim tudi Bölla, kateremu sicer očitajo površen jezik, slabo zgradbo in dolgoveznost. Za bralce pa je navadno bolj odločilna žurnalistična kritika. V filozofiji najbolj cenim zgodnjega, metafizičnega Heideggerja. Sicer pa so po mojem Enzensberger, Günther Grass in Böll že odpeli: povedali so, kar so imeli povedati. V mlajši generaciji pa se še noben pisatelj ni močno afirmiral. Med pesnicami in pisateljicami najbolj občudujem Bachmanovo.

V filozofiji je danes razširjen novopozitivizem. Na univerzitetni ravni je največ nudila tista šola, ki se je v literarni teoriji sklicevala na sociologijo literature neortodoksnega marksističnega tipa, pa tudi nekateri pozitivisti in pa avtorji, ki gojijo eksistencialno literarno kritiko. Od filozofov pa mislim, da je v Nemčiji najbolj pomemben Ernst Bloch in njegova teorija utopije. Od teologov najraje berem Karla Rahnerja in Hansa Künga.

Slišala sem mnenje, da postaja nemščina v evropskem prostoru tretjerazredni jezik, za angleščino in francoščino. In da se Nemci izražajo celo v literaturi in znanosti dokaj razpuščeno. Je to res?

Glede namščine je treba razlikovati dve področji: humanistične vede in naravoslovne vede. V naravoslovnih vedah nemščina izumira, ker v njih suvereno dominira angleščina. V humanističnih je nemščina še vedno jezik komunikacije. Kar se tiče šole, imaš vtis, da stil nemškega

jezika tu ni ravno gojen, gotovo pa je slovnica tudi tu — kot v drugih evropskih jezikih — vedno manj regulativna in tudi »neslovnčni« jezik je dovoljen.

Vrnimo se spet k Vam. Odkod Vaše poudarjeno in kar angažirano slovenstvo? Kako bi Vi sami opredelili svoj odnos do slovenstva?

Prvič iz družine, drugič iz slovenske šole, tretjič iz velikih debat o slovenstvu z bratom, nato pa iz vpliva profesorjev »stražarjev«, sposobnih in »hura-Slovencev« (Muhr, Zakšek). Slovenstvo se je pri meni rojevalo tudi kot prisotnost na manifestacijah v letih 1945-46, ko smo zahtevali, da se cela Primorska priključi Sloveniji (Jugoslaviji). Slovenstvo sem gojil tudi zato, ker sem bil vedno za samostojno Slovenijo in nisem imel na tem polju nobenih podaniških kompleksov. Moram tudi priznati, da je moje veselje do slovenstva utrjevalo zelo široko sozvočje z Borisom Pahorjem. Moje slovenstvo je brezkompromisno in brez kompleksov. Ne moti me ne majhnost ne to, da so komunisti še vedno v vladi, ne ekonomske težave, ne da ga ta ali oni minister lomi.

Kdaj ste začeli s svojim publicističnim udejstvovanjem in kdo Vas je k temu delu pritegnil? Kako pa ste prišli v stik s Pahorjem in pričeli sodelovati pri Zalivu, čeprav nista točno na isti valovni dolžini?

Začel sem pisati v *Siju* Rude Jurčeca. Povabil me je tja gospod France Dolinar, duhovnik v Rimu. Pisal sem tudi v *Meddobje*, vendar drugače z emigrantsko kulturo nisem sodeloval. Na počitnicah v Gorici sem bral Rebulu in Pahorja in vseč mi je bil Rebulov stil pa Pahorjeve ideje. Žena mi je rekla, zakaj pa Pahorju ne telefoniraš, če so ti njegove ideje všeč. Res sem mu, sestala sva se in na koncu dolgega razgovora, ko je Pahor sondiral, kaj mislim o določenih stvareh (okupacija, domobranstvo, partizanstvo, verska pozicija) in ko sva delno dosegla sozvočje, me je povabil v *Zaliv*. In tako sem objavil tam celo vrsto esejev in člankov.

Kako pa gledate na »novo« Slovenijo? Kot človek, ki ga vse življenje živo zanimajo tako zgodovina kot sociologija in politika ter je v politiko vedno temperamentno posegal, imate gotovo kak svoj posebno učinkovit »recept«, kako bi mlado državo uredili, da bi postala učinkovitejša, notranje bolj zdrava in urejena!

Na novo Slovenijo gledam proti vsem možnim mnenjem zelo pozitivno. V prvi vrsti je pozitivno to, da imamo samostojnost in demokratični režim. Ustava se mi ne zdi idealna, bolje bi bilo imeti takšno, da bi se desnica in levica na vladi menjavali in da bi predsednik republike imel veliko večja polnomočja, da bi se lahko politične, socialne in ekonomske odločitve hitreje uresničevale. Strankarsko gledano bi bilo najbolje, da bi se vse zreduciralo na dve stranki, na krščansko demokracijo in na socialdemokracijo nemško-francosko-angleško-skandinavskega tipa. Mislim, da mora oblast skrbeti za efikasnost vladanja in ekonomije, za visoko kulturno politiko, za močno zgrajeno socialno državo. In nuditi mora veliko, veliko svobode.

Kljub tako široki razvejanosti Vašega dela imate gotovo nekaj časa tudi za kake »konjičke«? Ste tudi Vi — kot stric Dorče — planinec? Ali navdušen zbiratelj? Ali ljubitelj galerij, koncertov, gledališča?

Konjički? Hoja po ravnem, obiskovanje umetnostnih razstav, inteligentni razgovori in debate, plavanje v morju. Rad hodim v gledališče in rad imam opero, posebno Verdija. En hobby pa je fiksni in družina se mi prijazno smeje, zbiram namreč plošče z rusko pravoslavno liturgijo. Rad se tudi z ženo vozim ob Neckarju in Renu tja do francoske meje in Strasbourg.

Vaša družina po očetovi in materini strani je veljala za liberalno, prav tako tudi Vi sami. Kot brat nadškofa in vatikanskega diplomata ste gotovo dobro seznanjeni s problemi Cerkve danes. Kako gledate na vlogo Cerkve? Je dovolj sodobna? Kot človek, ki se je navduševal nad duhovniki-delavci, imate gotovo tudi danes kak predlog, kako bi z novimi prijemi poživili zanimanje za krščanstvo! S katerimi teologi simpatizirate in katere najraje berete?

Imam se za kristjana. — V krščanstvu me resnično zanima ena sama stvar, namreč kaj so pisci evangelijev in drugih delov Nove zaveze mislili, ko so pisali to, kar so pač pisali. To imam za edino obvezno stvar v krščanstvu. Več mi pomeni na primer »Ljubi svojega bližnjega kot samega sebe«, manj pa, kaj so rekli Avguštin, Tomaž, papeži. Zame je zavezujoče, kar so rekli evangelisti. Druga reč, ki me v veri priteguje, je maša, liturgija. Kar se latinske maše tiče, jo imam rad, kadar pojejo Bachove in Beethovnov maše in ko pojejo benediktinci latinski koral, drugače pa sem za mašo v narodnih jezikih. Mislim, da bi Afričani itd. morali dobiti svojo formo maše. Simpatiziram pa s progresističnimi teologi, čeprav še vedno rad berem Tomaža Akvinskega, Anzelma iz Aoste, Viljema iz Occhama in Abelarda. V mladih letih sem simpatiziral s francoskimi duhovniki-delavci in s to idejo se še danes popolnoma strinjam. Mislim, da bi jo bilo treba razširiti tudi na druge poklice. Cerkev in duhovniki bi morali biti prisotni v vseh poklicih in pričevati na delovnem mestu. Tako bi morda poživili oznanjevanje.

V slovenska obzorja in čez

Mogoče vas bo zanimalo vedeti, da...

- da sta predsednika Kavčiča, ki je prvi skušal humanizirati komunizem v Sloveniji, »rezala« Milan Kučan in Franc Šetinc...
- da danes živi na Kitajskem 1186 ptičjih vrst, med katerimi je kar 56 fazanjih...
- da ima danes Trst manj prebivalcev, kot jih je imel leta 1914 pod Avstrijo...
- da bodo za 152 milijonov dolarjev obnovili starodavno knjižnico v Aleksandriji v Egiptu...
- da so leta 1980 slovenske kulturne ustanove v Trstu predstavljale 24% vseh mestnih kulturnih ustanov...
- da bo drugo leto minilo 1600 let, kar sta se 6. septembra 294 spopadla v veliki bitki v Vipavi krščanski cesar Teodozij in samozvani rimski cesar Evgenij...
- da je že 98 let stari dr. Anton Čepon — ki je obenem najstarejši duhovnik ljubljanske škofije — še edini, ki je bil obenem gojenec in profesor v zavodu Sv. Stanislava v Šentvidu pri Ljubljani (ki je bil letos nanovo odprt)...
- da vsako leto umre v avstrijskih Alpah več kot sto planincev, letos pa jih je do konca avgusta umrlo v slovenskih Alpah 12...
- da je nekdanji Hitlerjev »volčji brlog« — njegov glavni stan — v Rastenburgu v gozdovih nekdanje vzhodne Prusije, ki je danes pod Poljsko, postal obiskan turistični kraj...

BRANE SENEGAČNIK

PESMI

Jesenska tišina

(sonet za Alojza Gradnika)

*Jesenske zvezde, mrtvi mesec; sanje
kapljajo v noč. Škrlatni molk spomina.
Noč. V mojih ustih gnezdi bolečina,
ki je nihče ne sliši. Trpko tkanje*

*luči je. Dolgo živih je molčanje.
Pojoča sestra mojih dni, tišina:
srca zrcalo, čistih ur globina
in vrč samote, potopljen v brezdanje!*

*Duha nemirno seme brez besede
med zvezdami in kamni žejno kroži,
in kamor pade, le za hip se usede.*

*Kar išče, ni ne zvezda in ne kamen;
je dih daljav, prikrit v tišine roži,
je smrt in v njej krvavi božji plamen.*

Grahovo

(sonet za Franceta-Balantiča)

*S poslednjo zarjo nem izpijem večnost.
Nemoč stvari, ki z mojo smrtjo diha!
V naraslem vetru črna zvezda niha
in voda dni preliva se v nespečnost.*

*In tudi ta je zadnja. Brez besede
v goreči krvi moja pesem čaka,
da v molk, v katerega se svet pretaka,
izgine skozi blaznosti obrede.*

*In roža sanj, ki mi oko prebada,
se v vosku časa izbrisuje... V krika
molčeči senci noč se me dotika...*

*Na dnu solzà: razpokana resnica,
potoki sle, luč božjega prepada,
ki pije moja zadnja jo vročica.*

Habent sua fata libelli

Naj se nihče ne ustraši tako svečanega in antičnega naslova. V tem zapisu ne bo veliko sledu o latinski misli, da imajo knjige svojo usodo, da se vsake posebej drži lastna zgodba, da je vsaka vselej odprta prečudovitim dogodivščinam, ki se spletajo med njimi in ljudmi.

Samo nekaj drobnih spominov je tukaj nabranih. Povezani so s knjigami in nekaterimi ljudmi v tržaškem času, ko nam je bilo kakih štirideset let manj.

Zgodba se začena v četrtem nadstropju ulice Geppa 9 v Trstu.

»Narodna in študijska knjižnica je začela delovati novembra 1950, toda širši javnosti se je lahko predstavila šele marca 1951«.

Ko danes berem ta navedek iz analov, je moj spomin odet v najčistejše veselje. Nisem namreč spadal v »širšo javnost«, bil sem privilegiranec. Anica Martelanc, daljna sorodnica, knjižničarka in nekdanja sodelavka slavista Mirka Rupla, mi je nekega dne sporočila: veliko in lepo knjižnico sestavljamo, lahko prideš malo pogledat!

Ne šel — zdrvel sem v ulico Geppa, v knjige za ljubljene šestnajstletnik, po preselitvi iz rodne Ljubljane

Tončka Kolerič leta 1950, izjemoma brez očal. — Bila je tudi publicistka in dobra slikarka. »Njene slike ustvarjajo skoraj videz, kot bi bile izvezene iz svilenih nitk. Vse so izvedene z ljubeznijo do podrobnosti in tehnično dovršene«, je ob njeni prvi osebni razstavi zapisal Milko Bambič (citat iz SPBL).

ne že tretje leto odrezan od doma, poln vsakršnega domotožja. Slovenija mi je bila dostopna le v odsevih, ki pa sem jih potreboval tudi konkretno otipljive. Reševale so me knjige. Bile so koščki domovine, resnični za oko in za dlan, še za vonj.

Koliko poletnih popoldnevov sem poslej, namesto da bi hodil na kopanje v Barkovlje, prebil v tisti čarobni tišini med knjižnimi policami! Prebrani in še neprebrani klasiki, vznemirjajoča pričevanja o davnih zgodah in neporavnanih pravadah sodobnosti, izbira

na lepota v prozi in verzih, revije, memorandumu za določanje slovenskih mej, pesmarice, katekizmi, slovarji, leksikoni, almanahi, albumi, koledarji, atlasi, zemljevidi, muzikalije... Koliko barv v tistih starih in novih vezavah, koliko dišav po nekdanjih slovenskih tiskarnah in knjigoveznicah, koliko drobnih kosmičev v sončnem žarku skozi okno, ko sem med pobožnim prelistavanjem vznemirjal najžlahtnejšo od vseh patin — prah...

Starinsko je škripal parket, ko sem se počasi pomikal od knjige do knjige, od police do police, vse do tiste ob steni, kamor me je vselej zaneslo z občutjem slasti do skoraj prepovedanega. Tam so bili razmeščeni časopisi, pa ne le iz uradne vsakdanjosti, marveč tudi iz odpisanega daljnega sveta zamolčanih rojakov čez oceani. Tam je bil — pa kaj bil, kar žarel je — list malega formata iz Kanade, z naslovom kot iz ekrazita: SLOVENSKA DRŽAVA.

Vse je bilo v tistem četrtem nadstropju, predvsem pa je bila tam tudi Tončka Kolerič, duša in srce tiste nastajajoče knjižnice, kjer sem pred uradnim odprtjem smel biti kot doma. Temna svilena halja, debela očala, tiha in hitra hoja od pisalne mize do kartotečnih listov, spomin kot iz diamanta, večča roka pri iskanju zaželenih knjige, izjemno znanje, neskončna ljubezen do slovenske knjige, prijaznost in ljubeznivost: to je bila Tončka Kolerič, obdarjena še s prijetnim glasom in vedno pripravljena tudi na prisrčno kramljanje. Nikoli je ne bom pozabil.

Spominjal pa se bom tudi prof. Josipa Kosovela, prvega upravnika in potem predsednika Narodne in študijske knjižnice. Sedel je v sobici na skrajnem koncu hodnika, ob vedno odprtih vratih, upognjenega hrbta nad branjem, vedno v beli srajci in z naramnicami, kratkoviden, prijazen.

Ob dvigalu v pritličju je bila vratarnica, velika komaj več kot telefonska kabina. Tam je sedel resnoben človek, vedno zatopljen v kako knjigo ali časopis. Vselej mi je prijazno odzdravil, ko sem pritisnil na gumb in čakal. Če je bilo dvigalo blizu, je ostalo pri tistem obojnem »dobrem dnevu«, če pa je bilo više, je stekel še kratek pomeneček. Pogovori so polagoma postajali vse daljši, dvigalo je lahko kar čakalo. Tako je po kapljicah nastajalo majhno prijateljstvo, ki je doseglo višek precej let kasneje. Resnobni neznanec je tedaj napisal knjigo, ki jo je moral sam založiti, ker se ni pustil pogojevati od predpisanih resnic. Poklonil mi jo je in se vanjo podpisal. Naslov knjige je bil BAZOVIŠKI SPO-MENIK, avtor pa je bil »moj« vratar iz ulice Geppa, nihče drug kot Vekoslav Španger, ki je bil le za las ušel

Jaka Štoka (1867-1922) na redki fotografiji tržaškega mojstra Antona Jerkiča. »Prvi odlikovani elektrofotografski atelje na Primorskem za moderno slikanje pri električni razsvetljavi« je s poklicnim ponosom zabeleženo na hrbtni strani slike.

smrti na fašistovskem procesu leta 1930, ko so padli njegovi prijatelji Bidovec, Miloš, Marušič in Valenčič.

* * *

Rad bi se zdaj bežno spomnil še tega, kje smo ponavadi v Trstu kupovali knjige, kadar smo seveda kot študentje imeli kaj denarja — in kolikor jih je sploh bilo na trgu. O bornosti dosegljivega slovenskega branja priča na primer tole. Ko sem tam okrog leta 1949 ali 1950 v neki knjigarnici iskal kaj novega, je bilo edino, česar nisem že sam imel, knjiga o nekem staroslovenskem grobišču menda okoli Bleda. In sem jo seveda kupil, čeprav sem vnaprej vedel, da se bo uresničila hudomušna bratova pripomba: piši mi, ko jo boš prebral...

Najpogosteje sem tedaj zahajal k Fortunatu, v znamenito trgovino z nabožnimi predmeti ob cerkvi Novega svetega Antona. Tam so imeli tudi oddelek za slovenske knjige, specializirani pa so bili za tiste zunaj Slovenije, iz obojnega zamejstva in polagoma tudi iz zdomstva, predvsem iz Argentine. V tem je bil poseben čar te knjigarne. Tam smo se srečevali s prvimi Be-

ličiči, Janežiči, Turnški, v adventu smo z veseljem čakali na koledarje in knjižne darove obeh Mohorjevih, celovške in goriške. Nekega dne smo ostrmeli ob Debeljakovi žalni pesnitvi KYRIE ELEISON z ilustracijami Bare Remec, v vezavi po japonskem sistemu, izdani v Buenos Airesu v 300 numeriranih izvodih. Sploh se je pri Fortunatu pogosto našlo kaj za sladokusce. Še pred nedavnim je moj prijatelj Ivo tam odkril nič manj kot prvega Balantiča, medvojno ljubljansko izdajo »V ognju groze plapolam«. Privoščil sem mu to knjigo tako iz srca, kot sem iz srca obžaloval, da ga nisem prehitel...

Trgovino in knjigarno Fortunat je vsa povojna leta vse do danes vodil Avgust Furlan, energičen, glasen, prijazen, markantna osebnost. Z njim je povezanih veliko prijetnih spominov na našo mladost med knjigami.

* * *

Druga taka knjižna postojanka v povojnem Trstu je bila papirnica in knjigarna Štoka v ulici Milano, že blizu Carduccijeve ulice. Leta 1914 jo je odprl Jaka Štoka, znani prosvetni delavec, pisatelj, režiser in založnik s Kontovela. V času, ki se ga tukaj spominjam, je knjigarno vodila njegova hčerka gospa Mira Štoka Tomažič, pomagala ji je sestra Nada, pomalem pa tudi že hčerka Magda, naša sovrstnica. V knjigarno Štoka je bilo nepopisno mikavno vstopati ob zimskih večerih, ko je ob tistih vogalih zavijala ostra burja, notri pa je bilo toplo in prijetno. Po knjižni ponudbi je bila ta knjigarna nekoliko podobna Fortunatu. Predvsem pa se je tudi tam našlo kaj redkega. Naj navedem samo primer, ki se mi je najbolj živo vtisnil v spomin. Nekega zimskega večera sem pri Štokovih odkril zelo drobno knjižico, za katere obstoj nisem nikoli slišal. To je bil Prešernov Krst pri Savici. Tiskala in izdala ga je bila Narodna tiskarna v Gorici 1920. Stala je 35 lir, to vem zato, ker še zdaj tako piše na oranžni platnici. Zakaj sem kupil dva izvoda te redkosti, mi tedaj sploh ni bilo jasno. Precej let kasneje pa sem lahko z

Mira Štoka Tomažič je do smrti (1981) vodila po očetu prevzeto knjigarno in papirnico v ulici Milano. Na sliki iz leta 1947 s sedanjo lastnico, hčerko Magdo, »zadnjič v življenju s kitami«.

Zdravko Pregarc z mladimi sodelavci v »svoji« Tržaški knjigarni ob koncu šestdesetih let.

odvečnim izvodom naredil veliko veselje upravniku Prešernovega muzeja v Kranju. V sobi, kjer so shranjene vse izdaje Prešernovih pesmi, je po naključju manjkal prav ta Krst pri Savici iz Gorice. Tistega dne mi je bilo zares lepo pri srcu.

* * *

Tržaško knjigarno v ulici sv. Frančiška so uradno odprli 3. decembra 1955. S tem se je začelo novo poglavje v sodobni zgodovini slovenskega branja v našem mestu. Pomen in dragocenost te knjižne postojanke sta tako na dlani, da o tem sploh ni treba posebej govoriti. Naj bo s tega mesta izrečeno najboljše voščilo za gospo Ilde Košuta Kralj in za gospodično Gabrijelo Bezin, ki sta v zadnjem času prevzeli upravo knjigarne.

Spomin pa želi bežno seči k njenemu izvoru. Točneje: k človeku, ki je v mojem spominu povezan z rojstvom Tržaške knjigarne. Beseda teče o rajnem gospodu Zdravku Pregarcu, prvem upravitelju. Spoznal sem ga, ko knjigarne še ni bilo, bile pa so tukaj že knjige. V mislih imam gornje prostore zgradbe v ulici Ruggero Manna, kjer je sedež Glasbene matice. Tam je bil v prvih petdesetih letih zametek bodoče knjigarne, tja

si lahko prišel tudi kaj kupit. Na razpolago so bile knjige predvsem ljubljanskih in drugih matičnih založb. V tistih nizkih prostorih je omotično lepo dišalo po knjigah, dišalo pa je tudi po cigaretah. Gospod Pregarc, okroglega obraza, potrpežljiv in prijazen, je imel vedno v rokah ali v ustih cigareto, zataknjeno v nepogrešljivi ustnik ali »špic«. Vse ti je dovolil prebrskati, pa še sam je rad pokazal kaj novega. Le enkrat me je malo oštel. Na neki zelo ugodni razprodaji sem kupil vse razpoložljive zvezke iz znamenite zbirke slovenskih pesnikov in pisateljev, tiste z odtisom Pegaza. To je bil tovor za skoraj pol avta. Ob plačevanju sem ga za šalo vprašal, če mi da kaj popusta. Ne da bi odložil špic, je glasno zarentačil, da so zares lahko slišali vsi: »Ta strela mi je odpeljal pol knjigarne skoraj zastonj, zdaj hoče pa še popust!« Ali je treba pripomniti, da je ostalo prijateljstvo neskaljeno?

* * *

Končati bo treba, čeprav se prav težko ločujem od tako prijetnega »včerajšnjega sveta«. In seveda pripominjam, da mi je šlo le za skico, le za podoživljanje

177 ■■■►

POD ČRTO

Pranje umazanega perila

Tržaški italijanski dnevnik *Il Piccolo* ima še kar dobro urejeno prilogo, namenjeno Istri in Kvarneru. Za to stran se poslužuje raznih piscev in sodelavcev, ki seveda služijo pridno svojemu gospodarju. Med njimi je tudi nekaj Slovencev. In kot je običajno v slovenskem značaju, ti sodelavci služijo pošteno in zvesto. Tako je na primer tu-

di pisanje gospoda Mira Kocjana, ki precej stalno poroča o slovenskih razmerah. Ti članki pa so zelo pogosto politično obarvani in tendenciozni, uglašeni na slovenske notranje politične zdrahe. Podobno smo na tem mestu že zabeležili pisanje gospoda Waltritscha, nekdanjega urednika Primorskega dnevnika v Trstu in občinskega

svetovalca v Gorici. Ko v članku beremo omalovažujoč napad na slovenskega zunanega ministra, se kar samoumevno vprašamo, kje je slovenska državniška drža, kje je slovenska državotvornost? Ali misli gospod Kocjan, da mu bodo tujci pomagali graditi državo? Pranje umazanega perila v tujini gotovo ni cenejše, kot če bi ga prali doma!

nekega ozračja, zato manjka tu še veliko podatkov in tudi veliko imen.

Ne morem pa mimo še ene tržaške »knjigarne«, ki je delovala bolj v ozadju in jo je danes mogoče že marsikdo pozabil. V mislih imam prof. Martina Jevnikarja in rajnega prof. Maksa Šaha. Dolgo vrsto let sta bila poverjenika za knjižne izdaje Slovenske kulturne akcije v Buenos Airesu. Na njuna domova so prihajali zavoji z revijami in knjigami, rojenimi daleč za morjem, med našo skupnostjo, ki si je bila začrtala ne le preživetje, marveč tudi poslanstvo kulture, vsa prežeta od zvestobe in ljubezni do korenin. Oba naša profesorja sta knjižne plodove »argentinskega čudeža« posredovala vsem, ki so z zanimanjem in spoštovanjem spremljali ustvarjalnost naše edinstvene diaspore pod Južnim križem.

Opravila sta, ob še sto drugih nalogah, naporih in poslanstvih, tako dragoceno delo, da je zakasnela jav-

Avgust Furlan s sodelavkama Marijo Bizjak (levo) in Martino Gulič pred petimi leti. Še danes delavni in popularni »gospod Fortunat« je svoje življenje posvetil delu s knjigami in nabožnimi predmeti.

na zahvala zares najmanj, kar jima vsi skupaj dolgujemo.

Saša Martelanc

Literarni natečaj »MLADIKE«

1. Revija Mladika razpisuje XXII. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.
2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. decembra 1993. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presejajo deset tipkanih strani, ciklusi poezije pa naj predstavljajo samo izbor najboljših pesmi.
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, prevajalki in kritičarki prof. Diomira Fabjan-Bajc in prof. Ester Sferco ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.
4. Na razpolago so sledeče nagrade:

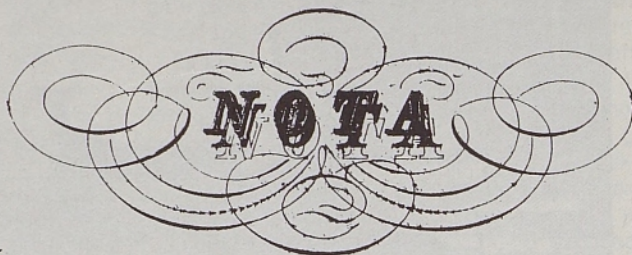
za črtico ali novelo:	
prva nagrada	300.000 lir
druga nagrada	200.000 lir
tretja nagrada	100.000 lir
za pesem ali ciklus pesmi:	
prva nagrada	150.000 lir
druga nagrada	100.000 lir
tretja nagrada	50.000 lir
5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu — na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1994. Objavljena bodo lahko tudi nena-rajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo. Rokopise je treba poslati do 31. decembra letos!

Slovenščina v Trstu leta 1848

Tomaž Simčič

N. 8752.

Imp. R. Magistrato pol. econ. della fedelissima Città e Porto franco di Trieste.

In seguito all'avviso di convocazione del 14 Settembre d. c. n. N. 7445 generalmente pubblicato, furono presentate per il conferimento del posto

omissis

Concistoro Vesco vile profittabilmente appoggiare la presente presentazione e provvigione per la benigna sollecita conferma ed esecuzione?

Trieste li 28 Ottobre 1848

Confermarini

Začetne in sklepne besede dokumenta, ki ga hrani tržaški škofijski arhiv.

Iz zgodovinskih virov vemo, da v preteklih stoletjih romansko govoreči Tržačani niso gojili kakega načelnega odpora do slovenskega jezika. Znano je, da so se pripadniki tržaškega patriciata radi posluževali tudi slovenščine. Plemkinji Marenzi in Corraduzzi sta celo avtorici najstarejše znane korespondence v slovenskem jeziku (17. stol.).

Stvari so se začele spreminjati, ko je prevladala kultura napredujočega meščanstva, ko se je kot merilo urejanja mednarodnih odnosov uveljavilo nacionalno načelo. Vprašanje materinega jezika se je postavilo v nastajajočem šolstvu. V narodno mešanih krajih je v tem oziru večkrat prihajalo do sporov in do hegemonističnih teženj enega naroda nad drugim.

Ti procesi pa so bili postopni. To velja tudi za Trst. Leta 1848 je na primer bilo za šolske oblasti normalno, da so izrazile skrb za vse tržaške otroke, tudi za slovenske. Slovenskemu zgodovinarju (D. Pahor, **Pregled razvoja osnovnega šolstva na zapadnem robu slovenskega ozemlja** v zborniku **Osnovna šola na Slovenskem 1869-1969**, Ljubljana 1970) je že znan razpis z dne 14. sept. 1848 v Trstu, ki je za mesto učitelja na (osnovni) šoli v starem mestu in v oni na Acquedotu vseboval

pogoj poznavanja treh jezikov, nemščine, italijanščine in slovenščine.

To potrjuje tudi pismo, ki ga je tržaško Državno namestništvo 28. oktobra istega leta dostavilo tržaški škofiji in se tiče osnovne šole v starem mestu (Rena vecchia). V njem državni funkcionar potrjuje absolutno nujnost, da učitelj na tej šoli obvlada vse tri jezike ter predlaga, naj mesto učitelja drugega razreda prevzame Giuseppe Valò, »rojen v Trstu, ki odlično obvlada vse tri jezike, italijanščino, nemščino in slovenščino« (cragnolino). Isti predlaga, naj prvi razred prevzame dotedanji bazovski učitelj »Giambattista Wolleneg«, ki ravno tako obvlada omenjene tri jezike in je sploh zanesljiv in odličen učitelj.

Dokument, ki ga hrani tržaški škofijski arhiv (1848/2302) in ga delno reproduciramo na straneh naše revije, sam na sebi ne odkriva nič takega, kar zgodovinarjem ne bi bilo že znano. Potrjuje pa dvojje: da je bil slovenski živelj v samem mestnem središču vse prej kot zanemarljiv in da je bila prisotnost slovenščine (kolikšna, sicer ne vemo) ob italijanščini in nemščini v tedanji tržaški šoli kar nekam samo po sebi umevna. Nacionalistične strasti so naše mesto prevzele pravzaprav šele v drugi polovici 19. stoletja.

V novi rubriki želimo opozoriti na razne spodrsrljaje in nerodnosti v medijih v Sloveniji, kot jih pač iz naše perspektive — od zunaj — zaznavamo ob poslušanju in branju slovenskih medijev.

● IDENTIKIT NEKE GENERACIJE

S tem nam je ustregel mladi glavni in odgovorni urednik prestižnih ljubljanskih *Naših razgledov* Marko Crnkovič. Povzemamo njegove glavne misli o narodu, zgodovini, materinščini:

»Res je sicer, da še danes deloma veljajo tiste idealistične teorije naroda, ki učijo, da je to združba ljudi, ki živi na bolj ali manj strnjenem ozemlju in največkrat v isti državi, si deli isto zgodovino, običaje in kulturo, predvsem pa govori isti jezik.«

»Zgodovina, jezik in kultura, to je kot faktor združevanja v resnici vse manj pomembno. Zgodovina — in s tem so mišljena velika dejanja — je pač stvar za učbenike; jezik — materinščino — sicer uporabljamo, čeprav postaja tole že nekakšna vedno bolj nepregledna mešanica; kultura pa se dandanes itak deli po vseh drugih kriterijih prej kot po nacionalnem. Ampak dopovej to tem Slovinceljnóm.«

»Priznaj, rojak, da ti je veliko bližji nek Anglež, ki počne v življenju to kot ti ali vsaj nekaj podobnega, ki ima podoben stil življenja, posluša isto — zelo verjetno ne slovensko glasbo, bere iste knjige, gleda iste programe, kupuje iste znamke oblačil itd., kot pa tvoj znanec iz sosednje ulice, ki pušča superge na predpražniku, posluša Heleno Blagne in gleda Trefalta, ob nedeljah je polnjena telečja prsa v primestni oštariji, oblači pa se v hrvaške firme. Vidva nista isti narod, on je narod z drugimi Slovinceljni — (in gotovo tudi s kakšnimi Angleži, ampak spet ne z istimi kot ti.) Skratka: človek si bo izbral narod sam!«

Marko Crnkovič
(SL. novice, 4. sept. 1993)

● REALNI VZVODI OBLASTI V SLOVENIJI

O tem smo našli zelo poveden članek v Mladini (31.8.93) izpod peresa časnikarja Alija Žerdina. Izpisu-

jemo nekaj nadvse informativnih podatkov; predvsem časnikarja zanima merjenje moči med obrambnim ministrom Janšo in predsednikom republike Kučanom, v medijih danes zelo odmeven problem, ki že deli bralstvo in poslušalstvo na janševce in kučanovce. Takole piše Žerdin:

»Čeprav formalna pooblastila Kučanu in Janši ne omogočajo širokega samostojnega manevriranja, oba lahko vplivata na zelo pomembne podsisteme, na tako imenovane "realne vzvode oblasti".

Morda si velja najprej ogledati tiste "realne vzvode", ki prinašajo prednost izživalcu, Janši. Pred tremi leti je začela delovati varnostna služba obrambnega ministrstva. Uradni naziv službe je Varnostni organ ministrstva za obrambo (VOMO).

Ta je že prevzela primat v slovenskem obveščevalnem univerzumu. Do vključne kadrovske okrepitve je prišlo po zadnji "reorganizaciji" civilne obveščevalne službe, imenovane SOVA.«

Eden od realnih vzvodov oblasti je tudi vojska. Po ustavi je Kučan vrhovni poveljnik obrambnih sil, vendar so njegove zakonske pristojnosti precej manjše, kot bi pričakovali na podlagi naziva.

Po zadnjih spremembah pravnih aktov je Kučan pristojen, recimo, za dodeljevanje najvišjih vojaških činov.

Vprašanje, kdo bo imel ključen vpliv na vojsko, se je z vso ostrino zastavilo letos spomladi, rešeno pa je bilo med proslavo na Turjaku, ko je bil Janša tisti, ki je višjim častnikom podelil nove čine. Med proslavo ob štiristoti obletnici zmage nad Turki je Janša prvič na ramena slovenskih vojakov pritrjeval zvezdice. To početje je bilo pred časom zaupano Kučanu. Vpliv Janše v vojski torej narašča, saj delitev zvezdic močno vpliva na lojalnost. Janšev vpliv se je povečal tudi ob kadrovskih spremembah, ki smo jim bili priča v zadnjih mesecih.

»Pomemben "realni vzvod oblasti" so finance. Pozicije izživalca, Janše, so tu razmeroma slabe, Kučanova poznanstva z bančniki pa naravnost zavidanja vredna. Vendar to ne bi smelo biti presenečenje, saj je ob zamenjavi oblasti leta 1990 marsikateri funkcionar službo našel v bankah. Dušan Šinigoj, nekdanji predsednik vlade in član CK v obdobju, ko je partijo vodil Kučan, je kmalu po volitvah '90 prevzel vodenje goriške banke. Vlado Klemenčič, prav tako član »Kučanovega« CK, je direktor Slovenske investicijske banke. Milan Knežević, nekoč minister za kmetijstvo in član CK, vodi Zadružno kmetijsko banko. Boris Zakrajšek, nekdanji direktor kamniškega Stola in član zadnjega CK (onega iz leta 1989), je danes član najožje vodstvene ekipe Ljubljanske banke. Ciril Krpač, sicer Kučanov sorodnik, je bil pred leti član najožjega vodstva Ljubljanske banke, danes pa vodi Adria bank, pomembno bančno družbo slovenskega izvora s sedežem na Dunaju. Tone Florjančič je direktor banke Noricum, Romana Pajenk pa direktorica Probanke. Oba najdemo med prvimi dvestotimi podpisniki, ki so podprli Kučanovo kandidaturo za predsednika republike.

Če k temu prištejemo še Kučanove dobre znance, ki so bili v zadnjih letih člani upravnega odbora Ljubljanske banke, dobimo zelo pisano in vplivno družino.

Janševe pozicije v svetu financ so slabe.«

Kaj pa meni Žerdin o direktorskem lobiju? Poglejmo:

»Če zgolj na hitro ošvrknemo seznam državljanov in državljanov, ki so podprli Kučanovo kandidaturo za predsednika republike, najdemo na njem kakih petdeset direktorjev, med temi pa glavnino direktorjev top podjetij: recimo: Leka, Mure, Mercatorja, Zlatarne Celje, Cimos, Peka, Kovinotehne, Istre Benza, Heliosa...«

Kaj pa pri strankah in sindikatih?

»Kučan lahko v vsakem trenutku računa na podporo Zdržene liste, ki jo vodi njegov znanec iz študentskih let Janez Kocijančič. Janša sam predseduje Socialdemokratski stranki. Janša lahko računa na podporo desnice. Čeprav je socialdemokrat,

Prispevajte
v sklad za kulturo
in za naš sedež
v središču mesta

AKCIJA
10.000 LIR
ZA KULTURO

se podpore desnice, tudi zunajparlamentarne, ni nikoli branil. Kučan ima solidne stike s svobodnimi sindikati, ki jih vodi Dušan Semolič. Nekoč član »Kučanovega« CK. Janša se lahko opre na Tomšičev sindikat Neodvisnost.

Čeprav Semoličev in Tomšičev sindikat zbudata podobno medijsko pozornost, je Semoličeva firma številčno bistveno močnejša, saj je podovala lastnino in organizacijo nekdanjih sindikatov.«

Pa odnos do medijev?

»Janševa obdelava medijskega prostora spominja na tesarstvo, Kučanovo ravnanje z mediji pa je bolj finomehanično.«

In Žerdinov zaključek?

»Vsota torej kaže, da radius Kučanove vplivne sfere bistveno presega Janšev domet. Izrazitejšo prednost si

Vinko Beličič
BLIŽINE IN DALJAVE

MLADIKA
TRST 1993

Ob avtorjevi 80-letnici sta knjižico izdali Mladika in Knjižnica Dušana Černetca.

je Janša pridobil zgolj pri obveščevalni službi, pa še tu se zastavlja vprašanje, ali lahko celoten VOMO zbere toliko informacij, kolikor se jih po skrbno spleteni mreži samodejno steka h Kučanu.«

Pri zaključni ugotovitvi se seveda z Žerdinom povsem ne strinjamo: če je namreč moč na Kučanovi strani, so simpatije javnega mnenja v veliki meri (pretežni?) na Janševi strani.

- POZNAMO TAKŠNO
NEODVISNOST
IN STROKOVNOST

Ob nastopu novega direktorja Zavoda za šolstvo in šport Republike Slovenije Ivana Lorenčiča se je človek sprva razveselil: nov veter! Saj

sta tako tisk kot on sam v medijih poudarjala, da gre za človeka, ki ni in tudi nikoli ni bil v nobeni stranki, ki je neobramben s preteklostjo in pri katerem gre za visoko strokovnost. Toda vrsta njegovih izjav in nekatera dejstva dajo misliti drugače. Presodite sami iz nekaj njegovih izjav in si oglejte nekaj dejstev:

Ta 41-letni profesor fizike je bil 12 let ravnatelj 2. mariborske gimnazije, in nekaj let podpredsednik mariborskega Izvršnega sveta. (Je bilo pod prejšnjim režimom mogoče imeti ta dva položaja brez določenega profila?)

Dalje: na vprašanje časnikarke v Sobotni prilogi ljubljanskega Dnevnika, ali je za ustanovitev klasične gimnazije v Mariboru, (za kar si nekateri zelo prizadevajo), odgovori takole: »Gre za strokovno vprašanje, ki ga morajo razrešiti strokovnjaki.« (Kaj ni on najvišja istanca? Sicer pa to strokovnost že dolgo znamo pravilno prevesti!) »Sam lahko povem le svoje osebno mnenje: trend v svetu je integracija, ne diferenciacija.« Toda če mu pri klasični gimnaziji ustreza vidik integracije, ta ne velja za njegovo 2. gimnazijo, kjer je doslej ravnateljaval. Ko govori o uspehih svojih maturantov na tej mednarodni gimnaziji, kjer se izpiti polagajo v angleščini pred delno mednarodno komisijo, je odločno za diferenciacijo. Takole pravi:

»V Mariboru in Ljubljani so se naši dijaki v mednarodni konkurenci lani in letos odlično odrezali. Naši rezultati so bili v povprečju visoko nadpovprečni. Res je, da je obkraj šlo za visoko selekcionirane učence, za najboljše torej, ki so jih učili tudi najboljši učitelji.« (Torej? Selekcija da, a ne za humanistično gimnazijo in samo s tistimi strokovnjaki, ki so zraven tudi »strokovno neoporečni« za ministra Gabra in njegovega novega pomočnika.) Zelo nov človek? Nikakor, saj spraševalec v Republiki z dne 30.8. vpraša tudi tole:

»Zakaj mislite, da so izbrali prav vas za direktorja Zavoda za šolstvo? Ste morda blizu vladajoči stranki, je prevladal vaš reformistični sloves ali morda prijateljstvo z ministrom Gabrom? Odgovor pa se začne takole: »Na šolske probleme gledam podobno kot minister Gaber, liberalno...« Tako vemo, kje smo!

Kritikastrček

MISIJONSKA OBZORJA

(št. 4, avgust '93)

Novo ime, ki je pred sedmimi leti zamenjalo zunanji videz in moderniziralo poimenovanje **Katoliških misijonov**, da bi v čas prenovljene evangelizacije, urezane za vstop v tretje tisočletje, stopilo v drugačnem oblačilu, vendar kot direktni nadaljevalec svojega prednika. Lahko torej rečemo, da to včasih po obliki skromnejše, danes pa v moderni grafični podobi kar skoraj razkošno glasilo pravzaprav stopa v svoja šestdeseta leta kontinuiranega izhajanja. (Izhajalo je že pred vojno, nato v Argentini in končno v Ljubljani.) Danes je to dvomesečnik, ki ga urejata dr. Drago Ocvirk in g. Jože Planinšek. Odličен papir, barvast tisk in domiselni grafični prijemlji napravljajo to revijo, ki je namenjena predvsem povezovanju slovenskih misijonarjev po svetu in vsem, ki so njihovemu delu blizu ter ga podpirajo, zanimivo in široko informativno, predvsem pa privlačno branje tudi za širšo publiko. Katoliški misijoni so prinašali že pred drugo svetovno vojno in še leta dalje tudi literarne utrinke, potopise in verska razmišljanja. Misijonska obzorja pa hočejo biti predvsem informativna in povezovalna.

Glede na sodelujoče se številke večkrat močno razlikujejo. Letošnja predzadnja, junijska, je intelektualno zahtevnejša; predvsem bi bilo v njej vredno opozoriti na dopis **s. Marije Sreš** (imela je intervju v Mladiki), kjer ta bistra intelektualka poleg verske slike Indije podaja tudi politično in je njen članek prava sociološka študija situacije v tej deželi. Dalje je kot vselej zanimivo pero pisatelja in misijonarja **Jožeta Cukaleta**; njegov dopis dokazuje, kako široko je zastavljeno delo tega globokega poznavalca indijskega človeka in njegovih stisk v sodobni indijski družbi. Vreden pozornosti je tudi zapis o indijskih budističnih in hinduističnih svetiščih.

Zadnja, avgustovska številka, pa je nekakšna duhovno-geografsko-sociološka panorama, ki v kratkih, slikovitih fleših osvetli posamezne dežele raznih kontinentov, kamor je zaneslo slovenske misijonarske delavce. Kdaj bolj sočno in živahno, kdaj stvarnejše ali s humorjem se gradi pred nami po-

doba za pojme današnjega evropskega človeka kar nepredstavljenih in nevzdržnih razmer, v katerih ti naši misijonarji živijo in delajo. K sreči je na platnici kar dolg seznam podpornikov, ki jim pri tem pomagajo ter s svojimi darovi omogočijo nakup kakega kolesa ali avta — ali celo motike, žag in lopat. Tako dobrotniki osrečijo te sodobne, skoraj bi lahko rekla mučenike, da laže pomagajo tamkajšnjim domačinom in jim lajšajo gorje in črno revščino, — katero delijo z njimi tudi sami.

Posebej zanimiv je dopis Marjane Lavrič o delovanju misijonarke **s. Amande Potočnik** na Madagaskarju ter zdravnice, laične misijonarke **dr. Sonje Masle** — prav tako z Madagaskarja — (njena sličica pred »hišo« je tudi na platnici) ter prava znanstvena razpravnica **Mojca Karničnik** iz Zaira v Afriki o tem, kako je diamantna mrzlica spremenila prej pravi naravni paradiz daleč od modernega sveta in vnesla vanj vse bolezni sodobne civilizacije, ne da bi domačini od tega kaj imeli, saj ves dobiček gre drugam. Sicer pa naj navedem del pisma, kjer zaživi pred nami nekdanje, še nedotaknjeno okolje:

»Suka je okrog 1000 km južno od Kinšase. To je naselje na majhnih gričkih, stis-

njeno med dve reki. Na jugozahodni strani teče Kwango, ki je pri nas široka pol kilometra in služi kot naravna meja med Zairom in Angolo, na severovzhodni strani pa je mnogo manjša Kilan, kar pomeni »Nora reka«. Je namreč tako deroča in divja, da je v nočni tišini slišati njen hrup do 10 km daleč.«

»Kwango je mnogo manj deroč, ponasa pa se s štirimi mogočnimi slapovi, ki so prav blizu našega naselja. Od daleč so videti kakor stebri belega dima, ki se dviga visoko v nebo.

Ko bi bila Suka kje v Evropi ali v Ameriki, bi bila pomemben turistični kraj. Ob reki Kwango bi bilo polno hotelov in od glavnega mesta do sem bi bila speljana asfaltirana cesta. Tako pa je tu okrog še vse divje v povsem naravni lepoti.«

Tudi v tej številki je zelo zanimiv dopis **s. Marije Sreš**; tokrat prikazuje razmere v novem kraju, kamor je pribežala med pokoli na prejšnji postojanki in morala začeti spet vse — iz nič. Gane nas tudi dvoje dopisov preko osemdeset let starih sester, ki polno delujejo z optimizmom, ki bi jim ga zavidali tudi mlajši, ena iz Indonezije (**s. Deodata Hočevar**), druga iz Južnoafriške republike (**s. Benigna Šteh**). Pater **Jože Grošelj** poroča iz Zambije, kako mu možje, žene in otroci umirajo za aidsom, pater **Tone Kerin** na Madagaskarju pa prideluje riž, gradi dispanzer in dve cerkvi, zraven pa pripomni, da ga tu in tam »povoha« malarija.

Laična misijonarka **Tereza Srebrnič** prikazuje položaj v Zambiji, kjer dela kot zdravstvena in socialna delavka in ima opraviti z aidsom in kolero ter skuša z ekipo kulturno in zdravstveno osveščati domačine. Celo iz Rusije, iz Kazahstana in iz Ruande v Afriki se oglašata Janez Mihelčič, jezuit, in Danilo Lisjak, salezijanec. Skratka, razgled čez pol sveta; branje tako za prijatelje misijonov kot tudi za geografe, ekologe, sociologe, pa tudi politike. Marsičesa se lahko naučijo eni in drugi. Največ pa seveda vsak, kdor misli, da mu je težko, pa se tu lahko duhovno okrepi ob misli na misijonarje, ki prenašajo vse kaj hujšega prostovoljno, v delu za trpeče in zapostavljene.

Zora Tavčar

Jože Cukale

Sporočilo

*Še preden se pero mi stare
In strojepis mi onemi,
Tik-tak srca še preden vzdihne — ha,
Kot stara ura tam na steni.*

*Duh božji, daj besedo pravo,
Ve, moje citre in tamera,
Bodite verzom za spremljavo,
Še preden duh moj poslovi se
Tam med Kalkuto in Bankuro.*

Poslušaj torej, Izrael!

*Se spomniš velikega Petka,
Zvonovom jezik so vezali
In raglje pele v noč turobno?
Ko so Sršenov bele ceste
Vse v črno pogrnilo, ko nebo
To naše severno in sinje
Je v nemi grozi zarjovelo
In zemlja naša pod kopiti
Hunov?*

*Udari! zagrmelo je iz vzhoda.
In narod razpolovljen bil po sili
Dveh jeznih rek, na dveh je stal bregovih,
Ker most mu je podrl Džugašvili
In v grob odvrjel je svobodo.*

*Zdaj še ni čas! Poslanico od zgoraj
Poslal je narodu z Olimpa glas.*

*Dva brata sta pomerila si sile,
Ne s črnimi Sršeni in ne s Huni,
Ostala sama sta v areni.*

*Fašizmu smrt! zavpil je prvi,
Moj narod, dom obrani! Vrnil mu je drugi.
Tako so v borbi padali Sloveni.*

*Kdo naj zaceli borbe bridko rano,
Kdo te morije ne obsoja greh?
Ko mladoletje šlo je v grob prerano,
Nam v grozo, a sovražniku v posmeh.*

*Minil je boj, boj brez miru in zmage,
A v bratih vpile so sovraštva trombe
Pustile bratom strašne hekatombe
Šentvid in Rog in Teharje in Fojbe
In dvanajst tisoč vdov, sirot, nevest
Poslušaj grozno zdaj povest.*

*Dovolj! Z odlokom Oče Višnji
Je vrgel satana z neba in z njim malike.
Okravavljen oltar zdaj spet je čist,
Gospod nas pelje
V svobodo Križa vse in brez razlike
Na spravo Velike Nedelje.*

In memoriam

Dragotin Cvetko

Spoznal sem ga menda kmalu po diplomi na ljubljanski univerzi l. 1950, ko sem začel zahajati na Društvo slovenskih skladateljev in se vanj vpisal. Novincu, ki je zadel v glavnem ob nezanimanje in cinizem starejših članov, se je Dragotin Cvetko predstavil kot velik gospod, kot mentor, predvsem kot prijatelj: najino prijateljstvo je gotovo nastalo ob prvem srečanju. Mladi tržaški skladatelj, ki je tedaj stopical in si komaj iskal pot, ga je zanimal in mu je s samoumevnostjo skušal pomagati. (Dragec, nikoli Ti nisem povedal, kako uničujoče sta me sprejela dva glasbena mogotca — oba Primorca — h katerima si me Ti napotil, češ da mi bosta gotovo pomagala do tiskov in izvedb!)

Odtlej sva se stalno srečevala čez 40 let: dovolj časa, da spoznaš človeka temeljito. O njegovem skladateljstvu v prejšnjih časih ni bilo nikoli govora, menda se mu je povsem odpovedal: pa še njegove skladbe, ki sem jih imel večkrat pred očmi, si niso nikakor bile v laseh z osebnim znanjem in eleganco, ki sta bili izstopajoči potezi njegove osebnosti. Tržaškemu novincu — kolegu, kakor ga je radodarno imenoval — je odtlej stalno izkazal čast s tem, da je hodil na njegove izvedbe, ga spodbujal k novim podvigom, ga pritegoval k muzikološkemu raziskovanju, sledil njegovemu osebnemu in družinskemu življenju, kot le dober prijatelj dela. To je bila njegova posebna odlika: mlade je vedno podpiral in jim dajal poguma ter jih vzpodbujal, da so se lotili temeljitega, načrtnega, poglobljenega dela. To so bili mladi muzikologi od vsepovsod (kateri jugoslovanski muzikolog ni doktoriral pri njem?), skladatelji, izvajalci, muziki pač v vseh živih in pisanih razsežnostih glasbenega snovanja in študija o preteklosti. Kolikor sem se ob drugih prvinskih zanimanjih le ukvarjal z glasbeno preteklostjo, sva se potem srečavala ob številnih muzikoloških kongresih: on kot vrhunski in prestižni evropski muzikolog, jaz kot obrobni pričevalec problemov tržaške glasbe ter glasbenih stikov med Italijani in Slovenci.

V moji knjižnici so se z leti kopičile vse njegove knjige, vse podarjene z lepim posvetilom, ki so obravnavale vso slovensko glasbeno zgodovino, poglobljeno orisale like slovenskih skladateljev in glasbenikov od Gallusa do našega stoletja ter razčlenjevale delo in pomen slovenskih glasbenih ustanov. Ob njih pa — v bogato izpopolnilo — so se stekale knjige številnih njegovih učencev: to je rod, ki je po njegovi zaslugi očrtal mesto slovenski glasbi v splošni glasbeni zgodovini in opozoril svet na vrednote slovenske glasbene preteklosti. Vsem, in to ne samo pri nas, je to postalo jasno, ko je Cvetko bil izvoljen za podpredsednika Mednarodnega muzikološkega društva in mu je l. 1967. uspelo izpeljati v Ljubljani deseti kongres društva, ki so se ga udeležili člani iz vse Evrope in Amerike.

Njegov zadnji velikopotezni podvig je bil mednarodni simpozij »Gallus Carniolus in evropska renesansa« l. 1991 v prestolnici nove republike Slovenije, ko je s ponosom sprejel kolege, stare in mlade, iz vse Evrope v samostojni državi in kljub hudim zdravstvenim težavam očaral vse s svojim notranjim žarom. Zadnji dan simpozija se je želel posloviti od vseh na sprejemu v svojem domu: srčne besede N. Feila iz Tübingena, ki je njegovemu pozdravu odgovoril v imenu vseh, so pokazale tudi, kako so ga vsi imeli radi zaradi globoke človečnosti in osebne radodarnosti: če sta bila Mozartu Salieri in Schubertu Haydn »papa«, potem si je zaslužil Cvetko isti naslov od vseh evropskih muzikologov.

Še pozneje sem ga obiskal, saj si je vedno želel videti prijatelje in je budno spremljal njihovo delo.

Naj njegovo ime šteje med Slovenci vedno toliko, kolikor si je zaslužil priznanje in spoštovanje od muzikologov vsega sveta.

Pavle Merku

Pesnik Vinko Beličič 80-letnik

Pesnik prof. Vinko Beličič, ki ves povojni čas živi na Tržaškem, je praznoval 19. avgusta 80-letnico. Že pred meseci mu je Mladika izdala miniaturno antologijo pesmi, v dneh jubileja so bili o njem članki v osrednjem slovenskem tisku, v rodni Beli krajini pa so mu priredili slovesnost. Slovenska prosvetna matica iz Trsta je izdala brošuro Ob osemdesetletnici prof. Vinka Beličiča, ki jo je napisal Marko Udovič.

Občina Črnomelj je 10. septembra uradno povabila in počastila svojega rojaka. V mestni knjižnici so pripravili razstavo njegovih knjig in publicistike (na sliki detajl), v hotelski dvorani pa je sledil literarni večer z recitacijami Beličičeve poezije in proze ob glasbeni spremljavi. Naslednjega dne je bilo svečano in prisrčno srečanje s prijatelji in somišljeniki iz minulega in sedanjega časa.

NAGRAJENA DR. SUŠNIKOVA

Paragvajski predsednik Rodriguez je podelil znani slovenski raziskovalki indijske kulture in običajev dr. Brani-slavi Sušnik državno nagrado za znanstveno delo za leto 1992.

SEGHIZZI 93

Na 32. mednarodnem pevskem tekmo vanju Cesare Augusto Seghizzi v Gorici so se julija med nastopajočimi iz devetih držav zelo dobro uveljavili Ljubljanski madrigalisti, ki jih vodi Matjaž Šček. Dosegli so 2. mesto v polifoniji, 2. mesto v kategoriji »program-projekt«, 3. mesto v kategoriji ljudskih pesmi, nagrado za najboljši zbor z območja Alpe-Jadran in še dve posebni nagradi.

SLOVENC V TABORIŠČIH

V Škofovih zavodih v Št. Vidu pri Ljubljani so 10. julija zaprli fotografsko razstavo o Slovencih v povojnih begunskih taboriščih v Avstriji. Uredil jo je vodja ustanove Studia Slovenica prof. Janez Arnež, ki se je iz New Yorka dokončno vrnil v domovino in v Zavodih zdaj ureja zdomsko knjižnico in arhiv. Sodelovala sta še društvo Slovenija v svetu in Katoliško središče Slovencev po svetu. Na ogled so bili tudi nekateri dokumenti in predmeti iz taborišč. Fotografije so posneli Marjan Kocmur, Marjan Hočevar, Franc Šetina, Nande Babnik in Janez Gorenc. Razstavljen je bil izbor iz 15.000 že zbranih posnetkov.

LETOŠNJI NOVOMAŠNIKI

Na praznik prvakov apostolov, 29. junija, je bilo v Sloveniji posvečenih 17 novomašnikov. V Ljubljanski nadškofiji so posvetili 9 škofijskih duhovnikov, 2 frančiškana in 2 lazarista. V koprski in mariborski škofiji pa so posvetili po dva škofijska novomašnika.

AMBASADORJI SLOVENSKE ZNANOSTI

Minister za znanost in tehnologijo dr. Rado Bohinc je 22. junija podelil v Ljubljani še štiri naslove »ambasadorja Republike Slovenije v znanosti«. S to tretjo podelitvijo je prejemnikov skupno 14. Priznanja so tokrat prejeli psiholog in teolog akademik prof. dr. Anton Trstenjak, kemik prof. dr. Vito Turk, kancerolog akademik prof. dr. Vinko Kambič in psiholog prof. dr. Vid Pečjak.

UMRL BIVŠI ŽUPAN PODVERŠIČ

V Števerjanu so 16. julija položili k zemskemu počitku nekdanjega župana samostojne slovenske stranke Herme-negilda Podveršiča. Rodil se je leta 1902 v Dol. Cerovem, v Števerjan pa se je priženil leta 1924. Po poklicu je bil kmet. Županoval je v letih 1954-65. Slovenska skupnost mu je podelila deželno odličje SSK, počastila pa ga je tudi ob 90-letnici.

PREKOP DR. ZDRAVKA KALANA

V Stari Loki pri Škofji Loki so 12. julija položili v grob žaro s pepelom dr. Zdravka Kalana, ki je umrl 27. septembra lani v New Yorku. V ameriškem vlemestu se je po vojni uveljavil kot organizator slovenskega kulturnega življenja, saj je dolga leta skrbel za prosvetne ure v slovenski župniji sv. Cirila na Manhattanu. Pisal je tudi v Ameriško domovino. Rodil se je leta 1906 in postal odvetnik, prej v Celju, potem v Novem mestu, kjer je bil med vojno postavljen za župana, a zaradi spletk v samih protikomunističnih vrstah odveden v Dachau, kjer je prebil osem mesecev. O vojni dobi in o življenju v koncentracijskem taborišču je napisal iskrene in kritične spomine, ki so bili doslej objavljeni le v odlomkih. Po osvoboditvi je ostal v Münchnu, nato se je preselil v ZDA, kjer se je moral zaposliti kot delavec, nakar je ponovno študiral in do bil državno službo.

5. Višarsko srečanje

7. in 8. avgusta je bilo v Žabnicah in na Višarjah 5. Višarsko srečanje, ki ga prireja Svet slovenskih katoliških izseljencev v Evropi. Okroglo mizo o pozornosti slovenskih medijev do izseljencev, ki jo je vodil časnika Martin Breclj iz Trsta, so oblikovali Andrej Vovko (dnevnik Slovenec), Jože Prešeren (Rodna gruda) in Andrej Rot (Radio Slovenija). Koncert je imel oktet Vrtnica iz Nove Gorice. Mašo na Sv. Višarjah pa je daroval mariborski pomožni škof Jože Smej.

Pri okrogli mizi o tisku so sodelovali dr. Andrej Vovko, moderator Martin Breclj, urednik Rodne grude Jože Prešeren in Andrej Rot.

SREČANJE V BENEČIJI

Zveza Slovencev videmske pokrajine je priredila 7. in 8. avgusta ljudsko srečanje v vasi Matajur v znamenju 60-letnice mašništva Paskvala Gujona, ki je v vasi že 56 let župnik, in Valentina Birtiča, ki je tudi pesnik, zdaj pa častni kanonik v Čedadu. Med udeležence je prišel tudi novi predsednik deželne vlade prof. Pietro Fontanini, ki pripada Severni ligi in ki je izrekel pomembne misli o narodnostnih pravicah Slovencev v videmski pokrajini.

100-LETNICA ROJSTVA LOVRA KUJARJA

Dne 10. avgusta je minilo sto let od rojstva pisatelja in komunističnega revolucionarja Lovra Kuharja — Prežihovega Voranca, ki je umrl že pred 43 leti. Med spominskimi pobudami, ki so se zvrstile, naj omenimo, da je Televizija Slovenija pripravila o njem dokumentarni film, posnela pa je tudi televizijsko igro po njegovem besedilu, ki ga je priredil Franček Rudolf.

UMRL EUGENIO LAURENTI

Avgusta je umrl 80-letni tržaški politični delavec in časnika Eugenio Laurenti. Med vojno je bil komisar in komandant italijanskih partizanskih enot IX. korpusa. Po vojni je bil tajnik Slovensko-italijanske antifašistične unije v Trstu, član pokrajinskega komiteja KP STO, po prelomu ob Kominformu pa je bil med redkimi italijanskimi »titovci«. Bil je tajnik Neodvisne socialistične zveze in zadnji glavni urednik dnevnika *Il Corriere di Trieste*. Po razpustu NSZ je prešel k PSI.

18. KONGRES AIDLCM

Mednarodno združenje za zaščito ogroženih jezikov in kultur, ki je znano po francoski kratici AIDLCM, je imelo v dneh od 28. julija do 1. avgusta svoj 18. kongres v Poljčah pri Begunjah na Gorenjskem. Pobudnik za zasedanje v Sloveniji je bil podpredsednik, tržaški pisatelj prof. Boris Pahor. Predsednik Jordi Costa se je v uvodnem referatu izrekel za novo jezikovno etiko. Med poročili naj omenimo poseg deželnega tajnika Slovenske skupnosti Iva Jevnikarja, ki je opozoril na slabšanje položaja Slovencev v Italiji.

NAGRAJENI SYNTHESIS 4

Tržaški harmonikarski ansambel Glasbene matice Synthesis 4, ki ga vodi Klavdij Furlan, je julija na 25. mednarodnem srečanju harmonikarjev v Pulju dosegel absolutno prvo mesto in več drugih priznanj.

DR. A. VOVKO RAVNATELJ ŠOLSKEGA MUZEJA

Državni zbor Republike Slovenije je julija imenoval novega ravnatelja Slovenskega šolskega muzeja, ki ima svoj sedež v nekdanji stavbi uršulink v Ljubljani. To je zgodovinar dr. A. Vovko.

Prof. Boris Pahor (drugi na levi) s prijatelji združenja AIDLCM v Bohinju.

PECA V ZDA

S koncertoma na sedežu Združenih narodov in v slovenski cerkvi sv. Cirila v New Yorku se je 12. avgusta končalo ameriško gostovanje mešanega zbora Peca in pa folklorne skupine iz Globasnice na Koroškem. Pred tem so bili glavni nastopi v Torontu in Clevelandu. Nastopajoče sta spremljala predsednik Krščanske kulturne zveze iz Celovca dr. Janko Zerzer in pa državni sekretar za Slovence po svetu prof. dr. Peter Vencelj.

PRVA NACIONALNA ILEGALA

V Ljubljani so 13. avgusta v avtorjevi prisotnosti predstavili spomine Ivana Korošca iz Argentine Prva nacionalna ilegala — Štajerski bataljon. Gre za opis skupine, ki jo je 17. maja 1942 poslala na teren kot svojo ilegalo Slovenska zaveza.

UMRL AKADEMIK J. MILČINSKI

Dne 28. julija je umrl akademik, doktor prava in medicine Janez Milčinski. Bil je pionir sodne medicine na Slovenskem in nekaj časa vodja Mednarodne akademije za sodno in socialno medicino. Napisal je 5 knjig in 200 razprav. Na ljubljanski univerzi je bil med drugim dekan Medicinske fakultete in rektor. Dolgo (1976-92) je bil predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. V mladih letih je bil skavt, kar odmeva v satiričnih spisih očeta Frana Milčinskega o skavtu Petru. Med vojno pa je bil partizanski zdravnik »dr. Peter«.

DR. S. KOCIPER V SLOVENIJI

Poleti je bil na daljšem obisku v Sloveniji dr. Stanko Kociper iz Argentine. V Mariboru so mu ponatisnili roman Goricanec. Kot pisatelj in politični delavec je večkrat nastopil, med drugim na konferencah in spominih. Svoje politične nazore in pogled nazaj je predstavil v intervjuju v Slovincu. Med vojno je bil tajnik generala Rupnika, pa tudi njegov zet.

UMRL KRISTJAN BAVDAŽ

V Kanalu so 28. julija pokopali političnega in kulturnega delavca Kristjana Bavdaža. Rodil se je 19. septembra 1896 v Kanalu. Že leta 1921 je stopil v Komunistično partijo Italije in bil v letih 1922-23 župan v domačem kraju. Med vojno je bil konfiniran v Italiji in interniran v Nemčiji. Na stara leta je bil med pobudniki Kluba starih goriških študentov, ki je postavil vrsto dopravnih kipov zaslužnim Primorcem na Erjavčevi ulici v Novi Gorici.

Društvo slovenskih izobražencev v Trstu je začelo letošnjo sezono s predavanjem o uspešnih potomcih Slovencev v ZDA. Začetek sezone društva se odvija v mali dvorani zaradi nujnih obnovitvenih del v Peterlinovi dvorani.

POSTAVLJANJE DRŽAVE

V radijskih sporedih, ki jih oddaja v angleščini za široki svet britanska služba BBC - World Service je bila 16. julija na sporedu polurna živahna reportaža o izgradnji slovenske države. Pripravila jo je časnikarka iz znane slovenske zdomske časnikarske družine v Londonu, ki se podpisuje kot Alenka Lawrence. Intervjuvala je državnike, kot so Kučan, Bučar, Peterle, Rupel, veleposlanika Šinkovca, gospodarstvenike, navadne ljudi, ob tem pa predstavila tudi slovensko himno, slovenski denar, vojno za neodvisnost itd. Naslov oddaje je bil Setting up a State.

SLOVENSKI ESPERANTISTI

Na svetovnem esperantističnem kongresu, ki je bil od 24. do 31. julija v Valenciji, so obnovili tudi petčlansko vodstvo Mednarodnega odbora za etnično svobodo IKEL. V njem je tudi tržaška Slovenka Anita Perič Altherr, ki je v esperantu že izdala knjigo o Slovincih v Italiji.

UMRL IGRALEC FURJAN

Konec julija je v 89. letu umrl starosta slovenskih igralcev, režiser in pedagog Maks Furjan. Rodil se je leta 1904 pri Ptujju, oblikoval pa se je pri Skrbinski in Pregarcu. Nastopal je najprej v Mariboru, potem pa v številnih krajih in na televiziji. Uveljavil se je kot izjemen karakterni igralec.

DR. RAFKO DOLHAR 60-LETNIK

Zdravnik, pisatelj in politik dr. Rafko Dolhar iz Trsta je 3. avgusta praznoval 60-letnico. Poseben večer mu je 17. septembra pripravila Kosovelova knjižnica v Sežani. Za seboj ima sedem knjig: pet planinske literature, po eno pa politične oz. zdravstvene vsebine.

ŠKOF BARTOLOMASI IN VATIKANSKI ARHIVI

Prva letošnja številka tržaške zgodovinske revije Qualestoria objavlja več zanimivih dokumentov iz vatikanskih arhivov, ki zadevajo položaj v Trstu po prvi svetovni vojni. Gre za odstranitev zadnjega slovenskega škofa Karlina, nastop škofa Bartolomasija, proteste slovenskih in hrvaških duhovnikov proti italijanskemu nasilju, odnos nadškofa Sedeja do spomenice Zbora svečnikov sv. Pavla iz leta 1920. Gradivo objavlja s spremnim besedilom mlajši tržaški zgodovinar Paolo Blasina, za katerega revija napoveduje knjižno izdajo z naslovom Chiesa e Diocesi di Trieste-Capodistria dal 1938 al 1945.

NAŠ PRAZNIK

Od 21. do 23. avgusta je dolinska sekcija Slovenske skupnosti priredila Naš praznik v Zabrežcu. V političnem delu so govorili tajnik domače sekcije Sergij Mahnič, župan iz Izole Zvonko Grahek, predsednik krajevne skupnosti Tabor pri Žalcu Lojze Rak in tržaški pokrajinski tajnik SSK Martin Breclj.

UMRL GLASBENIK M. PIRNIK

V Tolminu, kjer je živel od leta 1950, je 13. avgusta umrl skladatelj, dirigent in mladinski pevski organizator Maks Pirnik. Rodil se je 28. februarja 1902 pri Slovenskih Konjicah. Kot učitelj in dirigent je delal v številnih krajih po Sloveniji, v partizanih pa v Beli krajini in na Cerkljanskem. Po vojni je bil nekaj časa na Radiu Trst II. Zapustil je sto skladb.

32. DUHOVNIŠKO SREČANJE

32. srečanje slovenskih zamejskih in zdromskih duhovnikov je bilo letos 17. in 18. avgusta v Domu blagrov pri Trstu. Vodil ga je tržaški škofov vikar za Slovence Franc Vončina. Predavanja so bila posvečena velikim spremembam na Slovenskem. Rafko Valenčič je govoril o pastoralnih vprašanjih v neodvisni Sloveniji, Edi Stanič o katoličanih in politiki, Ivo Jevnikar pa o Slovencih v Italiji v času velikih družbenih sprememb.

PISATELJ B. PAHOR 80-LETNIK

Tržaški pisatelj prof. Boris Pahor je praznoval 80-letnico 26. avgusta. Narodna in študijska knjižnica iz Trsta je za oktober napovedala izid posebnega Pahorjevega zbornika. Uredila sta ga profesorica Marija Pirjevec in Vera Tuta Ban. Celovška Mohorjeva družba pa je ponatisnila Pahorjev roman Vila ob jezeru s spremno besedo Evgena Bavčarja iz Pariza. Tudi Pahorja se je spomnil ves slovenski tisk.

IL GIORNO DI SAN VITO

To, Svetega Vida dan, je naslov nove knjige tržaškega zgodovinarja prof. Jožeta Pirjevca. Gre za zgodovino Jugoslavije od ustanovitve SHS do slovenske osamosvojitve. V italijanščini jo je izdala založba javne radiotelevizijske službe ERI.

PRVA SLOVENSKA VLADA

Asistent za zgodovino na Filozofski fakulteti v Ljubljani Bojan Balkovec (letnik 1963) je izdal lani pri Znanstvenem in publicističnem središču v Ljubljani študijo Prva slovenska vlada, 1918-21. Gre za obdelavo slovenske oblasti od Narodne vlade do 5. deželne vlade.

SLOVENSKA TV NA MADŽARSKEM

Madžarska televizija od lanskega oktobra oddaja vsaka dva tedna po pol ure slovenske oddaje za porabske Slovence. Naslov ji je Slovenski utrinki, ureja jo Iboyla Dončec, oddaja pa jo regionalni studio v Szombathelyju.

V nedeljo, 8. avgusta, je bilo v Beli Cerkvi na Dolenjskem veliko slavlje ob zaključku nekaterih obnovitvenih del (oltar Sv. Lucije, novi zvon). Obnavljajo tudi podružnično cerkvice v Kronovem in znamenito cerkev sv. Helene v Dragi. Vsa ta dela je opravil župnik Jože Nemanič v manj kot letu dni, odkar je prevzel župnijo v Beli Cerkvi.

SREČANJE TREH DEŽEL

Letošnje Srečanje treh dežel, ki ga prirejajo škofije Celovec, Ljubljana in Videm, je bilo 21. septembra v Žabnicah pod Sv. Višarjami. Nad oltar na prostem, pri katerem so somaševali videmski nadškof Battisti, celovski škof Kapelari, ljubljanski nadškof Šuštar in pomožna škofa Kvas in Uran, so položili milostni kip višarske Matere božje. Srečanje treh dežel se je rodilo leta 1982 ravno na Sv. Višarjah. Vsakokrat poteka v slovenščini, nemščini, italijanščini in furlanščini.

HARMONIJA

Komorni mladinski zbor Virtuosi in deklški zbor z glasbene akademije Harmonija v Dubni v Rusiji sta nastopila 21. avgusta v Števerjanu, 22. avgusta pa na Opčinah z ruskimi duhovnimi in ljudskimi pesmimi.

UMRL INŽ. I. OŠTAN

V Trstu je 23. avgusta umrl inž. Izidor Ostan. Rodil se je 30. septembra 1911 v Bovcu. Od marca 1948 do upokojitve leta 1971 je delal prej na tržaškem radiu, po letu 1960 pa v vodstvu družbe RAI v Turinu in Milanu, nakar se je vrnil na Tržaško. Kar 12 let je vodil Radio Trst II., ki je pod zavezniki oddajal v slovenščini, mu polagal programske in tehnične temelje ter ga vodil tudi ob prehodu pod Italijo.

UMRL ARH. E. RAVNIKAR

V Ljubljani je 23. avgusta umrl akademik arh. Edvard Ravnikar. Rodil se je 4. januarja 1907 v Novem mestu, šolal pa se je v Ljubljani, na Dunaju in v Franciji. Izšel je iz Plečnikove šole, a se oplajal tudi pri Le Corbusieru. Kot nestor ljubljanske arhitekturne šole je kot eno zadnjih del pripravil razširitev Narodne galerije v Ljubljani. Pred tem pa je opravil ogromno načrtov, med drugim urbanistično zasnovo Nove Gorice, regionalni načrt slovenske obale, Trg republike v Ljubljani itd.

ZA ŽICO

»Oltre il filo« je naslov 269 strani debele knjige, ki opisuje italijansko taborišče za Slovence in Hrvate v Gonarsu v letih 1941-43. Uredila jo je prof. Nadja Pahor Verri iz Trsta, izdala pa sta jo občinska uprava in pa občinska knjižnica. Ob zgodovinskem uvodu je v knjigi 35 pričevanj internirancev, domačinov in taboriščnega osebja. Zelo dragoceni so spomini zdravnika Maria Cordara, ki je ves čas služboval v taborišču in je ohranil veliko fotografij in risb. Zanimivo je njegovo pričevanje o gen. Rupniku. Publikacija ima nadalje seznam 453 žrtev iz Gonarsa, Padove, Trevisa, Vidma in Chiusanuove, ki počivajo v kostnici. Objavljena so tudi imena rojenih v taborišču in številni dokumenti.

Knjigo so predstavili v Gonarsu ob spominski slovesnosti ob 50-letnici osvoboditve taborišča 26. septembra.

50 LET TURJAŠKE TRAGEDIJE

Na gradu Turjak je bila 12. septembra komemoracija za žrtve tamkajšnjih bojev in pokolov pred 50 leti. Maševal je ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar. Spominsko ploščo je odkril predsednik Nove Slovenske zaveze dr. Tine Velikonja, govor pa je imel prof. Justin Stanovnik.

Ves poletni čas so bile nedeljo za nedeljo komemoracije in odkritja spominskih plošč za zamolčane žrtve po župnijah na Dolenjskem in Notranjskem, a tudi drugod, na primer na Črnem vrhu.

VICEKONZUL PROF. T. PAVŠIČ

Znani kulturni delavec in publicist, kustos v Idrijskem muzeju in idrijski podžupan ter bivši državni poslanec prof. Tomaž Pavšič je bil imenovan za vicekonzula Republike Slovenije v Trstu.

63 LET BAZOVICE

12. septembra je bila na gmajni pri Bazovici proslava ob 63-letnici ustrelitve junakov I. tržaškega procesa Bidovca, Marušiča, Miloša in Valenčiča. V imenu Odbora za proslavo bazoviških žrtev je govoril Aleksij Kalc, za borčevske organizacije Fauso Monfalcon, za Slovensko skupnost pa Maja Lapornik Pelikan. Pela je ženska pevka skupina Stu ledi. Med udeleženci je bil državni sekretar za Slovence po svetu Peter Vencelj.

V ZDA O SLOVENIJI

Spomladanska številka ameriške šestmesečne revije Nationalities Papers, ki izhaja v New Yorku, je v celoti posvečena Sloveniji. Z naslovom Voices from the Slovene Nation 1990-1992 sta jo uredila Henry Huttenbach in Peter Vodopivec. V uredniškem odboru publikacije, ki jo izdaja Association for the Study of the Nationalities in the USSR and Eastern Europe, je tudi Rado Lenčec s Kolumbijske univerze. Eseji 18 avtorjev, večinoma iz Slovenije, predstavljajo Slovenijo, njene kulturne tokove, politično življenje, književnost, filozofijo, upodabljajočo umetnost, glasbo, gospodarstvo itd. Vse to na 200 straneh.

ŠPANSKA DRŽAVLJANSKA VOJNA

Tržaški kletinec Franc Husu, ki že desetletja dela po Italiji, je na 300 straneh izdal knjigo v italijanščini z naslovom C.M.F. Una legione decimata. Gre za prikaz 270 kletinskih duhovnikov in bratov, ki so jih komunisti pobili v Španiji v letih 1936-39. Izmed njih jih je bilo 51 že proglašeni za blažene leta 1992. Vseh pobitih škofijskih duhovnikov je bilo v Španiji takrat 4.184, redovnikov in redovnic pa še 2.658.

Ker se je Slovenec lotil te žalostne zgodbe, sta verjetno na mestu dve opazki: te grozote so Slovenci pred vojno in med njo poznali, kar je vplivalo na njihovo opredeljevanje; marsikateri partizanski voditelji na Slovenskem so se »izobraževali« v Španiji.

VILENICA 93

Nagrado letošnjega 8. srednjeevropskega literarnega srečanja Vilenica 93 je prejela Čehinja Lubuše Monikova, ki sicer piše v nemščini. Denarni del nagrade je namenila beguncem iz Bosne. Za prispevek v zborniku srečanja pa je prejel Kristal Vilenica 93 italijansko-albanski pisec Francesco Micieli, ki objavlja v nemščini v Švici.

SOBOTNA BRANJA

V panorami slovenskega dnevnega tiska je opazna pozornost, ki jo našemu zamejstvu posveča sobotna priloga Slovenca Sobotna branja, ki jo ureja Jože Horvat. Vsak teden v njej sodelujejo tržaški ali goriški avtorji oz. se obravnavajo tudi zamejske teme.

DR. A. KOSMAČ 70-LETNIK

Dne 28. avgusta je praznoval 70-letnico župnik v Ricmanjih pri Trstu dr. Angel Kosmač. Doma je iz sosednje vasi, v duhovniku pa je bil posvečen leta 1946 v Trstu. V Rimu je doktoriral iz vzhodnega cerkvenega prava. Dr. Kosmač je duša ekumenskega dela med Slovenci na Tržaškem, v preteklih letih pa je tudi zgradil Baragov dom v Ricmanjih ter uredil dom in kapelo pri Domju.

KRAŠKA OHCET

Ta pobuda, ki jo prirejata zadruga Naš Kras in društvo Kraški dom, je dosegla svoj vrhunec 29. avgusta s poroko na Repentabru. Kljub nenaklonjenemu vremenu je privabila ogromno ljudi.

PRVENEK T. BRULCA

Argentinski slovenski pisatelj Tone Brulc je knjižni prvenec izdal pri založbi Mihelač v Ljubljani. Gre za zbirko kratkih zgodb Vardevanje angelčka. Knjigo je uredil Andrej Rot.

Družina Chiabudini iz Benečije je tudi letos sodelovala na tradicionalni 10. prireditvi »Družina poje« v Andražu pri Polzeli Na Štajerskem. Doživela je izredno lep sprejem in se lepo predstavila z dvema beneškima ljudskima motivoma. Prireditev v Andražu je pozdravil slovenski minister za kulturo Sergij Pelhan.

MITJA VOLČIČ NA ČELU TG 1

Tržaški slovenski časnikar Mitja Volčič je postal glavni urednik najpomembnejšega italijanskega televizijskega dnevnika TG 1 na prvem omrežju javne družbe RAI. Volčič, ki ima 62 let, je začel poklicno pot na Primorskem dnevniku, nadaljeval jo je na Radiu Trst A, leta 1960 pa je postal posebni dopisnik za osrednje sporede, dolgo iz Moskve in z Dunaja. Pred nedavnim je napisal v italijanščini knjigo Sarajevo o tragediji na Balkanu.

KOČEVARJI

V Muzeju novejše zgodovine v Cerkinovem gradu v Tivoliju v Ljubljani so 15. septembra odprli veliko razstavo z naslovom Izgubljena dediščina kočevskih Nemcev. Pripravil jo je Zavod RS za varstvo naravne in kulturne dediščine, uredil pa Mitja Ferenc. Napisani pod 120 panoji so v slovenščini, nemščini in kočevskem nemškem narečju. Ta narodnostna skupnost se je naselila na Kočevskem leta 1330. Leta 1941 je zaradi opcij zapustila takrat italijansko zasedbeno cono, po vojni pa se ni mogla vrniti. Že po letu 1880 se je zaradi gospodarske stiske polovica Kočevarjev izselila v ZDA. Med vojno in po njej so Italijani in partizani porušili 113 izmed 177 vasi ter 96 izmed 123 cerkva. Celokopališča so zravnali z zemljo.

ŠKOFIJSKA GIMNAZIJA

S prvim septembrom se je začel pouk v obnovljeni škofijski klasični gimnaziji, nekdanjih Škofovih zavodih v Šentvidu pri Ljubljani, ki so bili ustanovljeni leta 1905. Ker ima gimnazija državno koncesijo, skrbi za plače in materialne stroške država. V štiriletni šoli so odprli 5 vzporednic s 158 dijakinjami in dijaki. Ravnatelj je prof. Jože Mlakar. Blagoslovitev šole je opravil nadškof Šuštar 31. avgusta.

UMRL MUZIKOLOG D. CVETKO

V 82. letu starosti je v Ljubljani umrl glasbeni zgodovinar akademik dr. Dragotin Cvetko. Študiral je v Ljubljani in Pragi, pozneje pa bil profesor na Akademiji za glasbo in Filozofski fakulteti. Izdal je več del, tudi kritičnih izdaj glasbenih opusov. Med drugimi je prejel Prešernovo, Kidričevo in Herderjevo nagrado.

10 LET CELOVŠKEGA ZVONA

V Celovcu je bila 11. septembra slavnostna seja uredniškega sveta Celovškega Zvona ob desetletnici te vse-slovenske revije. Spregovorili so predsednik Društva prijateljev CZ Janko Merkač, glavni urednik Reginald Vospornik, državni sekretar za Slovence po svetu Peter Vencelj, urednik Mladike Marij Maver in drugi.

Rožnovenska procesija v Barkovljah. Kljub dežju je bila tudi letos udeležba na tej vsakoletni slovesnosti velika.

V NEBU PLAVA LUNA

To je naslov prireditve Kulturnega društva Rečan iz Benečije, ki je priredilo dva literarna večera mladih ustvarjalcev, ki pišejo v slovenščini, italijanščini in furlanščini. Pobuda, ki jo je vodil Aldo Klodič, je bila v vasi Platac pri Grmeku.

VSELJUDSKA VSTAJA

V Novi Gorici se je kakih 15.000 ljudi 12. septembra udeležilo proslave ob 50-letnici vseljudske vstaje na Primorskem po zlomu fašizma. Ob kulturnem programu so bili govori predsednika Republike Slovenije Milana Kučana, novogoriškega župana Tomaža Marušiča, nekdanjega komandanta IX. korpusa Lada Ambrožiča — Novljana in brigadirja Teritorialne obrambe Bogdana Beltrama.

ODHOJENE STOPINJE

Celjska Mohorjeva je 30. avgusta predstavila v Ljubljani in Mariboru novo knjigo pisatelja Zorka Simčiča iz Argentine Odhrojene stopinje. Gre za izbor spisov od leta 1947 do danes. V prvem delu so novele, v drugem eseji (in tudi intervju z njim, ki ga je za Mladiko pripravila Zora Tavčar), v tretjem pa ponatis drame Zgodaj dopolnjena mladost.

UPOKOJENI RAVNATELJI

Z začetkom šolskega leta so upokojili kar štiri srednješolske in enega didaktičnega ravnatelja slovenskih šol na Tržaškem. V pokoj so stopili ravnateljica znanstvenega in klasičnega liceja F. Prešeren prof. Nada Pertot, ravnatelj srednje šole F. Erjavec v Rojanu prof. Josip Pečenko, ravnatelj srednje šole Sv. Ciril in Metod pri Sv. Ivanu prof. Edmund Žetko, ravnatelj srednje šole F. Levstik na Proseku prof. Humbert Mamo in didaktični ravnatelj dr. Jožko Baša.

ČERNIGOJEVA RAZSTAVA

Ob 95-letnici rojstva tržaškega slikarja Avgusta Černigoja (umrl 1985) so 24. avgusta odprli v Galeriji mestne hiše v Kranju spominsko razstavo njegovih del. Pripravil jo je Gorenjski muzej, odprl pa državni sekretar prof. Peter Vencelj. Glavnino Černigojevih del, 1.400 eksponatov, hranijo v Lipici.

STOPIMO SKUPAJ

To je bilo geslo 4. tabora Slovenskih krščanskih demokratov, ki je bil 4. septembra na Bledu, naslednjega dne pa v Bohinju. Tam je bila množična prireditev z govorom strankinega predsednika, zunanjega ministra Lojzeta Peterleta pred 6.000 udeleženci. Strokovni posvet pa je bil namenjen turizmu.

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

XIX. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1993. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 370-846 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

Vinko Beličič: Bližine in daljave

Miniaturni ponatis

Tržaška revija Mladika je presenetila pesnika Vinka Beličiča ob njegovi 80-letnici življenja s tem, da je ponatisnila skupaj s Knjižnico Dušana Černeta v miniaturni obliki njegovo antologijo **Bližine in daljave** in mu poklonila 80 izvodov, za vsako leto enega. Poklonitev je bila na svečanosti v Društvu slovenskih izobražencev v ulici Donizetti in je žela veselje, presenečenje in odobravanje pesnika Beličiča samega kakor tudi številnih udeležencev večera.

Prva izdaja antologije Bližine in daljave je izšla v založništvu Mladike leta 1973 za pesnikovo 60-letnico. Uredil jo je in ji napisal spremno besedo prof. Martin Jevnikar, pesmi za antologijo pa je izbral pesnik sam. V knjigo je sprejel 54 pesmi, večino je vzel iz prejšnjih treh zbirk, in sicer: **Češminov grm**, 1943, **Pot iz doline**, 1954, in **Gmajna**, 1967, nekaj iz revij, štiri pa so nove.

Pesmi so razdeljene v pet ciklov. Prvi trije opevajo tri obdobja pesnikovega življenja: mladostno Belo krajino in medvojni čas, Trst v prvih povojnih letih ter kraško gmajno, na robu katere se je na Opčinah naselil in pognal korenine. Zadnja dva cikla zajemata priložnostne pesmi o krajih ter miselno in religiozno liriko.

Antologija prinaša globoke izpovedi Beličiča človeka, ki je živel z materjo v samotni belokranjski vasici, živel v čudoviti naravi, se napil njene edinstvene lepote, vzljubil drobne cvetlice in bele breze in ves živi svet, saj je povozeni ptički zapel občuteno balado.

Na Opčinah je na Krasu odkril gmajno, ki je tako podobna njegovi rojstni pokrajini, da jo je vzljubil in je postala njegov drugi dom. Tudi gmajno je prenesel v pesmi kakor še nihče pred njim.

V priložnostnih pesmih opeva kraje v bližnji in daljni okolici, od tržaškega Svetega Justa do koroške Kneže in tirolskega Briksna in Svetih Višarij. Veliko ni mogel hoditi po svetu, ker ni imel italijanskega državljanstva in z njim povezanega potnega lista.

V religioznih pesmih čutimo iskreno izpoved in globoko vero, saj samozavestno ugotavlja: »Bog, saj si z mano!« S tem prepričanjem hodi dvignjene glave po poti življenja in odriva zapreke, ki mu jih vali življenje na pot. Pomaga mu, da je optimist in veruje v boljši svet.

V religioznih pesmih čutimo iskreno izpoved in globoko vero, povezanost tega sveta z onostranstvom, živih z mrtvimi, časa z večnostjo.

Ker je bil profesor slovenščine, ima izostren posluš, za slovenski jezik. Njegov izraz je zgoščen, realističen, pesniško izbran, melodiozen, zato so toliko njegovih pesmi uglasbili. Zlasti lepoto narave zna v njeni enkratnosti zajeti v klasične verze:

»Vse cvetlice so se po prisojnih brežinah
sešle
za dehteči binkoštni dan.
Divji voz časa je obstal, mirujejo konji,
strmijo v negibni, prostrani, zeleni sijaj.«

O Beličičevem jeziku je zapisala Zora Tavčar v zadnji številki Celovškega Zvona: »Že sam jezik je, kakor da si se skopal v pristni, sočni slovenščini, ki diši še malce po Beli krajini, malce pa tudi po meti in timijanu in žepku — in seveda po pesniku, ki mu je vsaka beseda cekin...«

Ivan Burnik Legiša: Za pest drobiža

Iz Avstralije je prišla druga knjiga pesmi Ivana Burnika Legiša pod naslovom **Za pest drobiža**. Izšla je v »Adelaide 1993, South Australia, tisk: Finsbury Pres«, založili pa so jo »Slovinci Južne Avstralije kot dar Otroški kliniki v Ljubljani«. Zbirko je uredila profesorica Marta Špes Skrbiš in ji dodala dve strani dolgo spremno besedo. Knjigi pa je dostavil pesnik moto, v katerem poje: »Domov, domov pod rodni krov / me južni veter žene. / Domov, v domačo vas po blagoslov, / tolažbe srcu druge ni nobene!«

Ivan Legiša, ki si je prevzel psevdonim Burnik, se je rodil 17. jun. 1943 v Medji vasi v občini Devin-Nabrežina, dovršil pri Sv. Jakobu v Trstu nižjo gimnazijo, na učiteljsko pa je v drugem razredu zapustil šolanje in se po krajšem delu pri avtobusnem podjetju Sergas avgusta 1958 preselil v Avstralijo. Delal je v različnih krajih, se 1961 vrnil domov, se poročil, po letu dni pa se z ženo vrnil v Avstralijo, se naselil v Adelaide, dela v tovarni steklenic, kupil pa si je tudi manjšo farmo ob reki Bremer, da lahko živi v naravi.

Pesmi je začel pisati že v dijaških letih, nadaljeval je v avstralski samoti in na pobudo misijonarja Ivana Mikule začel objavljati pesmi v sidneyskih Mislih, mesečniku za versko in kulturno življenje Slovencev v Avstraliji. Pesmi so bralcem ugajale, zato jih je zbral v zbirko **Jesensko listje** in jih izdal leta 1991 v Adelaidi. Zbirka je bridka izpoved človeka, ki nima domovine: rojstna vas leži v Italiji, Avstralija pa je tujina, čeprav ima tam dom in družino: ženo in dva sinova.

Nova zbirka **Za pest drobiža** ima naslov po istoimenski pesmi v začetku zbirke in v njej izraža svoje razpoloženje v novi domovini:

»Izgrizen sem
in raztelešen;
poteptan, izhoben,
kot je zemlja
kraj potoka.
Ko me cesta
je odnesla
v tuja mesta,
zgolj iz potrebe
sem za krožnik riža
in za Judeževo pest drobiža
mačehi poklonil
več od polovice sebe.

A kar me najbolj v živo grebe — je,
ker sem brez solz in joka,
tujini mrzli
dal lastnega otroka.

V prvem delu poje o domotožju, saj neprestano hrepeni po domovini. Ujet je »v pasti tujine«, roditelji ga je ubožen kras, vsepovsod pa diha vanj »domotožna misel blede«. Čuti se »pozabljeni deseti brat, čez ocean stegujem vrat«. Tako je sam kot evkaliptus sredi goličave.

Oglaša se misel na smrt, čuti, da umira, vabi na sedmino. Boji se grožnje jedrskih atomov, »slep proti večnosti se s časom zibljem«. Vendar pa se ob misli na smrt vedno

pogosteje pojavlja misel na Boga, na poboljšanje: Rad bi bil ljubezniv z Bogom, ni dovolj samó se pokrižati, treba je »odvreči v peč« vse napake. »Ljubezen streljal bom v ljudi namesto svinca.« Za rojstni dan bi rad Bogu podaril »odpoved in kesanje«. Božična zgodba mu prinaša domotožje. Kmalu bo odšel »v odmirjeni kot«.

Na koncu se spomni prijatelja, ki je v rožcah pel dekletu pod oknom, mati pa ga je občila s škafof vode. Čakal je deklico, da bi šla na kraj sveta. Nedosegljiva je, poslednji up nanjo je zagrnil molk, pozabil je celo na njeno ime. In še pesem ženi v zahvalo za toploto, smeh in ljubezen:

»Ti edina — žena, / si bila poslana / mi v samoto, / da razbičaš / in preženeš / drdrajoč dolgčas.«

Zbirka Za pest drobiža dokazuje, da je Legiša pesniško dozorel in se vsebinsko izčistil. Mladostne sanje in hrepenenja so se umaknila zrelemu razmišljanju, brezciljna beganja po novi domovini so se umirila in zakoreninila v domu in na farmi, ki mu nekoliko nadomešča rodni kras. Tako se je zresnil, da prehaja kar v poučevanje: »Nikar v materiji ne išči sreče, / vso radost bogatije drugim daj.« Ali: »Ne veš, da nič smo v času in prostoru?« Ali: »Ugodje le pri samoljubu je doma, / da več ne vem, kaj je in kaj ni greh.«

Zbirka je polna drobnih izpovedi, žalostnih in veselih, zajetih iz razgibanega pesnikovega notranjega življenja. Tako je zaposlen sam s seboj, da skoraj ne vidi sveta okrog sebe, nikoli ne opisuje avstralske narave, le evkaliptus sameva sredi goličave. Tudi ne ustvarja novih pesniških primer in podob, ampak poje v dovolj izbrani in čisti slovenščini, kar je za izseljenca sredi tujega jezikovnega sveta že veliko. Pretresljiva je njegova ljubezen do domačih krajev, slovenskih ljudi in slovenskega jezika. Ganljivo je tudi rodoljubje Slovencev južne Avstralije, ki so knjigo založili in poklonili Otroški kliniki v Ljubljani.

Vseh pesmi je 79, pet več kot v prvi zbirki, zgrajene so iz ritmičnih verzov, največkrat združji po štiri verze v kitičo, ima pa nekaj klasičnih sonetov in nekitičnih pesmi. Pogosto uporablja rimo.

Jakob Renko: Zeleni Pegaz

Tržaški pesnik Jakob Renko je prišel julija 1993 do četrte pesniške zbirke, ki jo je spet izdal sam, natisnila pa tiskarna Graphart v Trstu. Prvič se je oglasil leta 1974 s **Pesniškim listom** št. 19, drugič 1984 s knjižico **Resnica in dež**, tretjič 1988 s knjižico **Spirala** in četrtrič letos z brošuro na 48 straneh **Zeleni Pegaz**. Platnico je izdelal Andrej Pisani.

Vseh pesmi je 60, na vsaki strani pa ena ali dve, brez presledkov ali oddelkov. Poje v prostih, sproščenih verzih, brez rime in pesniških figur, v tekočem in dovolj izbranem pesniškem jeziku.

Poje o težavah svojega življenja, o iskanju samega sebe in nje, o slutnji Boga, ki naj ga ozdravi: »kadar se bom podal na Tvoja / ogromna kolena in Ti edini / me boš molil in jokal boš ob meni«. Pogovor z Bogom je laičen (»me boš molil«), po drugi strani pa zaupljiv, kot je razmerje med očetom in sinom, ko zleze sin očetu na kolena in skupaj jokata ob sinovi nesreči.

Največ poje o ljubezni, vendar ne gre za enkratno, usodno in pretresljivo ljubezen, ampak za nekakšno igranje, za

pripovedovanje o ljubezni: »Ljubezen moja / se ljubkuje z mano, / a zaman: / sem našel drugo ljubico, / ki rada me ima.« Ali: »ne maram Te več, / deklica moja! / Imam te še rad — / na žalost grem spat / drugam, drugje je / ljubezen moja«. Ali bridka ugotovitev: »nisva si znala / postlati ljubezni«.

Pogosto pa gre pri ljubezni za golo duhovičenje, za postavljanje besed brez povezave in smisla. Taka je npr. pesem **Na mizi — zrak**:

*Brez tebe raje diham,
draga, ko te ni in ni nazaj.*

*Počasi diham,
vedno hitreje mi gre
od rok in rečem: MISEL.*

Pomeni, da Te ni!

*Pomeni, da sem,
ki imam te rad še mnogo,
mnogo bolj kot prej.*

*Kaditi neham zdaj in berem tebe;
če te ne bo nazaj,
si drugo izberem.*

Nazaj me ni...

Svojevrstna ljubezenska pesem je **Dobrodošlo, srce!**, ki poje o njuni ljubezni, ki je morala iti preko grenkih izkušenj in obupavanju njunih src:

*Jima bo kaj ostalo
od tolikšne ljubezni?*

*Imam te rad,
imam te rad —
si ponavljata oba.*

*Ali si mi bila to,
kar sem jaz ti bil —
sprašujeva?*

*Niti kanca tiste dobrote
ne dava več nikomur,
ki nama jo je vzel...*

*Imava se rada,
kljub grenkim izkušnjam,
kljub zrelemu srcu
in obupavanju najinih src.*

Včasih zapiše tudi kako splošno znano ugotovitev:

*Koliko trpljenja je bilo zapisanega
v tem stoletju
norosti in raka; koliko je bilo
napisanega za bolečino in absurd,
ki vztraja mimo logike in matematike,
po literaturi naši, amen. ...*

*Nekaj domačega je še ostalo
v nekaj nemnogih odgovorih na ljubezen,
kadar je bila pomlad še pomlad
in je bila zima burja, vsaj pri nas!*

V Zelenem Pegazu ni večjega pesniškega napredka v primerjavi s prejšnjimi zbirkami. Renko pripoveduje lagodno o tem in onem, v nobeno stvar se ne pogloblja, nič ga ne pretrese, malo prizadeto nadaljuje svojo pot. Tudi ljubezen je lahkotna zadeva, saj mu je vseeno, ali je ona pri njem ali ne. Dobil si bo drugo.

KNJIGE

Fondamenti per una grammatica pratica resiana

Maja 1993 je izšla knjiga **Fondamenti per una grammatica pratica resiana** — Temelji za praktično slovnico rezijanščine, ki prinaša razprave z mednarodne konference o rezijanščini, ki je bila 11., 12. in 13. decembra 1991 na Ravanci (Prato di Resia). Konferenco je organizirala Dežela Furlanija-Juljska krajina, Videmska pokrajina, Gorska skupnost, občina Rezija in rezijanski kulturni krožek »Rozajanski dum«.

Namen konference je označil župan Luigi Paletti z besedami, da pričakujejo Rezijani od konference dve stvari: ortografijo in uporabno slovnico. Da potreba po tem obstaja že nekaj časa, pričča konferenca izpred enajstih let. Takrat niso našli rešitve, ker niso bili pripravljeni ne Rezijani ne tuji jezikoslovci. Med tem časom pa so se razmere izpremenile: nastopilo je več rezijanskih pesnikov, ki so uveljavili vsak svoj črkopis, ki pa je zelo enoten. Tudi jezikoslovci so prišli do prepričanja, da je treba vzeti za podlago slovenski črkopis in mu dodati kako nemško črko.

Najprej so v knjigi tri razprave splošne vsebine: o rezijanščini v osnovni šoli poroča učiteljica Dorina di Lenardo, ki je uporabljala rezijanščino v šoli in dajala otrokom naloge v rezijanščini. Toda z letnikom 1979 so bili v razredu samo trije, ki so govorili rezijansko, niso pa bili pripravljeni slediti učiteljici v rezijanskih nalogah. Tako je umrla rezijanščina v šoli naravne smrti.

V cerkvah so se ohranile predvsem pesmi, ki jih pojejo pri pogrebni obredih, o Veliki noči, sv. treh kraljih, postu. Sedaj so sestavili majhne pesmarice in uvajajo več rezijanščine, pišejo pa jo z italijansko ortografijo, češ da je lažja za starejše ljudi.

Tretja razprava govori o strukturi današnjih rezijanskih prebivalcev. Dne 29. okt. 1991 je bilo v Reziji 1.360 prebivalcev, in sicer 682 žensk in 678 moških. V vseh osnovnih šolah je bilo leta 1991-92 53 učencev, v nižji gimnaziji 31 dijakov in v vrtcih 33 otrok. Zadnji podatki kažejo na rahlo stabilizacijo, ki se bo verjetno obdržala tudi naslednja leta.

Aleksander D. Duličenko, prof. ruske tartujske univerze, na široko razpravlja o številu evropskih jezikov, ki po-

krivajo regionalne zvrsti etničnega jezika — govore in narečja. Že pred več kot sto leti je Jan Baudouin de Courtenay v knjigi **Rezija in Rezijani** (1876) izpostavil vrsto objektivnih dejavnikov, ki so po njegovem mnenju pripomogli k temu, da so Rezijani ohranili etnično individualnost. Zato je treba rešiti tudi vprašanje rezijanskega knjižnega jezika in abecede. Pri abecedi je še vedno spor med tistimi, ki se opirajo na italijanski način pisanja, in zagovorniki slovenske gajice. Prevladati bi morali zagovorniki slovenske abecede, ugovarjajo pa tisti, ki trdijo, da živijo Rezijani v Italiji, zato bi morali pisati »po italijansko«. Tudi domači izobraženci in pisatelji si niso edini, npr. pesnika Silvana Paletti in Renato Quaglia pišeta vsak po svoje. V Reziji manjka Janez Bleiweis, ki je v Novicah 1843 enostavno zamenjal bohoričico z gajico, brez prepričanja in konferenc, ljudje se še zavedli niso, da imajo nov črkopis.

Kakšen pa naj bo po Duličenku knjižni jezik? Lahko bi npr. vzeli za oporni govor bilsko narečje in ga kombinirali z njivskim, ozirati pa bi se morali tudi na druge govore, saj ima vsaka vas v Reziji svoj govor ali narečje. Da so težave ogromne, pomislimo samo na to, da je Baudouin de Courtenay slišal v

besedici »jin'an'« — »zdaj« več kot petnajst fonetičnih odtenkov. Nemogoče je seveda pisati vse te variante, po Duličenku jih je treba skrócić na najmanj, ne več kot na dve.

Isto je pri konzontanah ali soglasnikih. Že samó črko »g« izgovarjajo kot »g«, kot »h«, kot »frikatni g« ali pa ga sploh izpuščajo. Končno je še vprašanje poimenovanja rezijanskega govora: nekatere vasi rabijo **romonenj** (Lipovac), **rumuninje** (Njiva), v drugih vaseh pravijo laŋgáč, náš laŋgáč (Bila), langáčove (Ravanca).

B. M. Groen z univerze v Leidi kaže na težave pri ortografiji in sklanjatvah. Rezijanščina je tako različna v posameznih vaseh, da je nemogoče vpeljati oblike, ki bi jih vsi sprejeli. Zato so na koncu konference sestavili posebno komisijo, ki naj razreši te probleme.

Ameriški prof. Eric P. Hamp govori o praktičnem rezijanskem alfabetu, ki mora biti natančen, enostaven, praktičen, brez nejasnosti, »maksimalno pokrivanje z italijansko ortografijo«. V vsakdanji rabi se lahko opustijo nekateri diakritični znaki. Navaja tudi več primerov sklanjatve.

Milko Matičetov našteva vrsto napak v vseh delih slovnice, ki jih delajo pisci rezijanščine. Avtorji, ki bodo pripravljali slovnico, bi se morali bolj opirati na ustmeno literaturo, ki je že zbrana.

Pavle Merku predlaga praktičen predlog za rezijansko pisavo. Rezijan-

Župan Luigi Paletti z Ravance v Reziji pozdravlja goste in občinstvo pred predstavitvijo zbornika z gradivom za rezijansko slovnico.

ski pravopis naj se zgleduje po slovenskem, predlaga nekaj novih soglasnikov, pohvali pisavo pesnikov Palettijeve in Quaglie.

Gunter Spies predlaga nekaj primerov iz retoromanskega jezika v Švici, kjer so ustvarili jezik **Rumantsch Grischun** na podlagi treh od petih obstoječih pisanih različic tega jezika. To bi bilo lahko za zgled rezijanščini.

Prof. Han Steenwijk iz Amsterdama, ki je to knjigo uredil in ji napisal Uvod, je prispeval razpravo **Dialektična baza za pisno rezijanščino**. Knjižna ureditev vanj sloni na štirih tradicionalnih dialektih vasi Bile, Njive, Osojan in Solbice, če pa imajo vsi štirje dialekti izolirane pojave, se »bomo ravnali po dialektu Lipovca (ki spada pod Ravanco)«.

Willem Vermeer iz Leide govori o vokalnih razlikah v rezijanščini. Rezijanskih vokalov je 17, 12 pa jih ima iste

reflekske v celi Reziji. Avtor razpravlja o nastanku in spremembah teh vokalov.

V **Sklepni besedi** so povzetki celotne konference in načrti za delo naprej. Giovanni Rotta, Pavle Merku, Steenwijk in Matičetov so bili izvoljeni v poseben odbor, ki bo sklical novo konferenco. Ta bo ocenila rokopis praktične rezijanske slovnice, kadar bo napisana. Niso pa določili, kdo jo bo napisal in kdaj, poudarili so le, da mora sloneti na štirih glavnih rezijanskih dialektih, da se ne bo kdo čutil prizadetega ali zapostavljenega. Tega pa ne bo mogoče doseči, ker prav vsem ni mogoče ustreči.

Iz knjige je očitno, da je še veliko težav in nejasnosti, da rezijanščina še ne bo kmalu dobila enotnega črkopisa in še manj slovnice. Manjka človek, ki bi imel v vsej Reziji tak ugled, da bi lahko vodil in usmerjal delo, in če bi bilo potrebno, tudi odločal. **Martin Jevnikar**

RAZSTAVE

Beneški bienale

Beneški bienale praznuje letos svojo stoletnico. Leta 1893 je bil namreč ustanovljen, dve leti kasneje pa je prišlo do prve razstave. Tokratna izvedba nosi zaporedno število 45, kajti v času obeh svetovnih vojn je bil bienal za nekaj let ukinjen.

Bienale uživa še danes veliko pozornost v svetu likovne umetnosti, dosti se o njem piše, razpravlja, mnogi ga ostro napadajo, drugi vidijo v njem pomembno stičišče slikarjev in slikarskih skupin ali umetnikov nasploh. Vsaki dve leti se ponavlja skoraj enolično podobno vzdušje ugibanja, kakšen bo, nato se bijejo mnenja o tem, kakšen je, končno ga nekateri že načrtujejo za bodočnost, drugi pa, in teh ni malo, bi ga najraje pokopali. In obiskovalci? Teh je skoraj vedno veliko. Na prvem bienalu si je razstavo ogledalo 224.000 ljudi, višek obiskov je bil leta 1976, ko si je razstavljena dela ogledalo skoraj 700.000 obiskovalcev. Od leta 1980 se število stalno niža, tako da je zadnja izvedba zdrknila skoraj tako nizko kot leta 1942, ko pa je bilo zanimanje za umetnost iz razumljivih razlogov izredno majhno.

In letos? Glavni vodja bienale je italijanski kritik Achille Bonito Oliva, znan in uveljavljen strokovnjak ter spreten organizator. Bienalu je hotel omogočiti, da se ponovno vpiše med najpomembnejše mednarodne razstave sodobne umetnosti. Obrnil se je na celo vrsto so-

delavcev, našel radodarne podpornike, bienale izredno obogatil z zelo visokim številom razstavljalcev (teh je preko 600) iz kar 53 držav (rekordno število), na stežaj je odprl vrata različnim izraznim sredstvom (video, fotografija, instalacije), razstave postavil v 14 različnih krajih po Benetkah, izdal katalog v dveh delih, skupno 2000 strani in prav tako 2000 ilustracij, vse skupaj pa še dopolnil z lastno interpretacijo umetnosti, kar se kaže na primer v organizaciji postavitev, kjer ni več tradicionalne ločitve po državni pripadnosti in tudi ne po vrsti izraznih sredstev.

Še veliko stvari bi se dalo napisati o tem, kdo vse nastopa na letošnjem bienalu, kdo je dobil nagrade in priznanja in kdo jih je pravzaprav delil. Pa tudi mnenja uglednih kritikov bi bila zanimiva, saj so večinoma zelo jasno opredeljena, ostro izražena in večkrat duhovita. Predvsem pa pomagajo razumeti, na kaj je treba biti pozorni ob tako velikem številu del.

Zanimivo je, da skoraj vsi kritiki govorijo le o nekaj različnih delih, naj gre za navdušenje ali zgražanje vzbujajoče eksponate. Pa saj je ena izmed temeljnih lastnosti umetnosti od Duchampa dalje prav moč, da vzbuja radovednost, zanimanje, kako reakcijo, pozitivno ali ne, ni važno, saj je potem estetskega postavljen ne le na glavo, ampak v koš.

In tako bo tudi bežni obiskovalec imel zadoščenje, da se je zaustavil ob istih stvareh kot uradni kritik Timesa ali francoskega Le Monde. Pa saj drugače ne more biti, kajti zaradi velike razpršenosti razstavljenih del in njihovega res visokega števila se nam vpišejo v spomin le dela s šokantno vsebino. Tak je primer paviljona, ki ima na vratih veliko sliko Adolfa Hitlerja, nato vstopimo v prazno dvorano, ogromno, votlo bobnečo, pod našimi stopali pa je eno samo razbitje ploščic, ki hreščijo ob slehernem premiku. Na steni je z velikimi črkami napisano: GERMANIA - NEMČIJA. Koliko misli in občutkov se vzbuja v nas, ko se nekoliko nejeverno obrčamo na vse strani, pa slednjič spoznamo, da ni kaj videti. Molk, zgovornejši od vsake besede.

Skupnost neodvisnih držav je sprejela svoj paviljon v stavbo, kjer so bila začeta preureditvena dela: pesek, kamni, orodje, čopiči, skratka vse, kar najdemo na grobišču v nepopisnem neredu, naj bi bilo metafora za sedanji politični trenutek v bivši Sovjetski zvezi. Nasproti starega paviljona pa je ukrajinski umetnik postavil rdečo stavbico z vsemi atributi socialističnega realizma in s skladbami revolucionarne vsebine in zanosa, ki odmevajo daleč naokrog.

Nemčija in Skupnost neodvisnih držav sta se opredelili torej za instalacijo, ki hoče sporočiti svojo politično občutljivost za aktualno dogajanje. Marsikje drugje po paviljonih drugih držav je poudarjena sodobna môra, ki se pojavlja pod krinko novega oz. večnega protijudovstva, v preobleki skrivnostnega nasilja, ki ga izvaja nad nami televizijski medij (v eni dvorani istočasno deluje nad sto različnih televizorjev, vsak s svojim programom), veliko je tudi prizorov, ki izražajo nasilnost naše družbe, ob tem pa ne gre pozabiti nasilja nad naravo.

Presunljiva je Francija s sobano, na kateri se z vseh sten zazira v nas belo-črna lobanja, rahlo stilizirana, a dovolj realistična, da si od nje bolan.

Pretirano bi bilo trditi, da prinaša letošnji 45. bienale kaj bistveno novega, seveda bi bilo težko trditi kaj takega za katerokoli tvrstno prireditev, in vendar moram priznati, da je obisk razstave nekaj prijetnega, spodbudnega, nekaj, kar zapušča v gledalcu močne vtise, postavlja vprašanja, nanje pa ne daje odgovorov. Vendar je prav nekje na razstavi zapisano, da je umetnost življenje prav v tem, da si postavljamo vprašanja, odgovori so postranska stvar.

Magda Jevnikar

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Nova podjetja v Sloveniji

Slovenska pomlad je v zadnjem času priklicala k življenju vrsto novih pomembnih podjetij po Sloveniji. Ta so počastila ČUKa s tem, da so mu poslala v objavo svoje reklamne oglase. ČUK jih z veseljem objavlja, da bi se lahko njegovi bralci okoristili s ponujenimi uslugami.

Politično minerstvo Ljubljana

Tečaji za rokovanje z vseh vrst orožjem, od vil do bomb, vzreja trojanskih konj vseh pasem, v pravcu najboljše udbovske tradicije.

Voditelj: Zmago Jelinčič.

Gobarstvo Dolanc Kranjska gora

Nabiranje in sušenje vseh vrst rdečih mušnic, ponudba gobjih likerjev iz Kardejevih zalog, gobje specialitete iz maršalove kuhinje.

Predstavnik: Stane Dolanc.

Telebiznis Nova Gorica

Tečaji iz hitologije na vseh ravneh, slovenski, italijanski in panamski, hitološki pripomočki za igralnice, prvovrstne maže za ohranitev poslanske imunitete.

Vodja: Danilo Kovačič.

Človekoljubje Bavcon Ljubljana

Podjetje za obrambo vseh mogočih konfidentskih, udbovskih in partijskih človeških pravic, vseh krvavih žrtev Demosa, vseh domoljubov, ki gnijejo po Bizjakovih lagerjih.

Direktor: dr. Ljubo Bavcon.

Politični menagement Ljubljana

Vaje molčečnosti, kjer bi bilo treba govoriti, in govorjenja, kjer govoriti ni treba, skrivalniško govorništvo, vaje za ekransko milino, za deponiranje in dviganje izkaznic, za nagrajevanje nenagradljivih.

Voditelj: Milan Kučan.

Diplomatska svetovalnica Zlobec, Ljubljana

Široka izbira nasvetov za boj proti Janezu Janši, za kombiniranje poezije s kariero, za hojo po vrvi v komunizmu in demokraciji.

Vodja: Jaša Zlobec.

Kuhinja za narodno spravo, Ljubljana

Proizvodnja likerjev za zaustavljanje, ponudba sladkostrupenih tort za Janeza Janšo, posebna nova kupa »Kučanovega sladoleda«.

Direktorica: Spomenka Hribar vdova Antigonovič.

Udbološki seminar Mitja Ribičič, Portorož

Seminar za začetnike v nastavljanju prisluškovalnih aparatov, v zasliševalnih metodah, v teroriziranju po telefonu, v pranju možgan.

S sabo prinesiti rjuhe, copate in revolver. Vodja tečaja: Mitja Ribičič.

LISTNICA UPRAVE

PODPORNE NAROČNINE SO NAKAZALI:

Marica Škrbec Hutchison, Meaford, Kanada, 60.700 lir; Marcela Bole, Melbourne, Avstralija, 53.450 lir; Tatjana Rejec, Ljubljana, 50.000 lir; Anda Peterlin, Kamnik, 50.000 lir; Lojze Burjes, Ohio, ZDA, 60.000 lir.

DAROVİ V TISKOVNI SKLAD:

Tine Velikonja, Ljubljana, 65.000 lir; Lojze Burjes, Ohio, ZDA, 75.000 lir.

DAROVİ V SPOMIN:

Namesto cvetja na grob gospe Marije Godnič Pahor daruje Drago Bajc 100.000 lir za Društvo slovenskih izobražencev.

Namesto cvetja na grob inž. Ostana daruje družina Sosič 50.000 lir za Drago '93.

Vsem darovalcem prisrčna hvala!

**tipo-lito
graphart**

TRST
Drevored D'Annunzio 27/E
Tel. 040/772151

Pohištv

Korsič

Anton Korsič

1963-1993

**30-letna izkušnja
za opremo vašega doma**

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38
Telefon 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91
Telefon 040/571326

**POSEBNI POPUSTI!
OBIŠČITE NAS!**

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

Uradnik prihiti v urad ves zasopel:
»Oprostite, šef, a zaspal sem.«
»Kaj spite tudi doma?«

—o—

Jež vpraša soseda: »Kako se pišete?«

»Žnidar.«

»In kaj ste po poklicu?«

»Čevljar.«

Jež se zakrohoče.

»Saj je pri vas enako: pišete se Jež, ste pa čisto navaden vol.«

—o—

»Kako je bilo s tvojimi koncerti?« je vprašal prijatelj poprečnega pevca.

»Prav dobro, le v Dolini je bila dvorana skoraj prazna.«

»Seveda, tam si že enkrat pel.«

—o—

»Ali ste se v operi dobro zabavali?«

»Ja, v začetku še kar. Potem so se pa začeli sosedje pritoževati.«

— Dajva, prebija ta zvočni obroč!

»Ali ne bi hotel vstati?« je rekla na tramvaju starejša gospa malemu fantku.

»Ne, ker potem boste pa vi sedli na moj sedež.«

—o—

— Ti presneti pešci! Ali morajo res vedno hoditi po sredi ceste!

— Pomiri se in raje zapelji s pločnika...

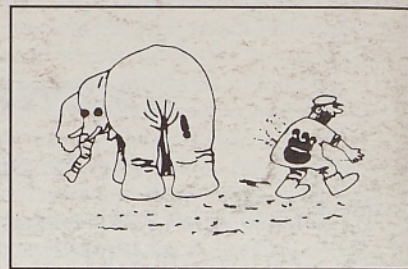
—o—

— Kdo je pravzaprav gospodar v vaši hiši?

— Žena ukazuje družinskim članom, otroci komandirajo psa...

— Pa ti?

— Jaz sem prevzel rože.

— Moja žena je imela živčne krize. Hudo je bilo. A dobila je zdravnika, ki jo je popolnoma ozdravil.

— Res? In kakšno zdravljenje ji je predpisal?

— Nič posebnega. Rekel ji je, da so njene krize prvi znaki zgodnjega staranja.

—o—

— Gospod Kozak, kako ste se kaj imeli na dopustu?

— Grozno. Moja hotelska soba je imela številko 100, pa je enka padla z vrat.

—o—

— Natakar, ta zrezek je neužit, pretrd je. Lani, ko sem jedel v vaši restavraciji, je bilo meso prvovrstno.

— Dragi gospod, kaj hočemo! Tudi živali se postarajo.

—o—

— Polde, zakaj pa šepaš?

— Ah, kamen se mi je odvalil od srca, a tako nerodno, da mi je padel na nogo.

—o—

— Obtoženec je torej rekel, da ste nori. Ali je to res?

— Čisto res, gospod sodnik.

— No, zakaj ga pa tožite?

—o—

— Gospa, vaš sinko ima strašno željo po znanju. Po kom neki je to pode-doval?

— Žejo po očetu, znanje pa po meni.

